

Oan 't kleine revierke door J.J. Cremer

Het handschrift, onder de titel Aan de Linge: Over-Betuwsche vertelling, is in het bezit van de Koninklijke bibliotheek is gedateerd: 21 juni-3 oktober 1862. Fol. 2-23: oorspronkelijke handschrift. Fol. 25-51: afschrift 'ter voordracht' ; Het oorspronkelijke handschrift is gedateerd 21 juni-eind augustus 1862, het afschrift 2 september - 3 oktober 1862. 52 fol.

1e druk in: Geïllustreerd stuivers magazijn: tijdschrift voor iedereen. 's Gravenhage: Gebroeders Belinfante, 1863. Eerste deel, vanaf januari 1863, p. 1-4, 17-20, 33-37, 49-53, 65-70. Met afb. van Willem Hendrik Stam, S. van den Berg en J.M. Schmidt Crans.

2e druk in: Distels in 't weiland: Over-Betuwsche vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1865. p 205-242. Met afb.

3e druk in: Nieuwe Over-Betuwsche vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1867. p. 254-299.

4e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, Leiden, [1872].p. 1-46. Met afb. In serie met Oan 't kleine revierke, Kruuzemuntje, en Van binnen en van buuten.

5e druk in: Overbetuwsche novellen: bruur Joapik. Oan 't kleine revierke. 't Pauweveerke. Leiden: A.W. Sijthoff, 1872. p. 35-72. [1872-2].

6e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1872]. p. 1-46. Met afbn. In serie met: Oan 't kleine revierke. Kruuzemuntje. Van binnen en van buuten. [1872-7].

7e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1872]. Bundel met de series: Serie 1: Grietje van 't Honings-arf. 't Kriekende kriekske. (80 p.). Serie 2: Bruur Joapik. 't Pauweveerke. (80 p.). Serie 3: Oan 't kleine revierke. Kruuzemuntje. Van binnen en van buuten. (84p.). Serie 4: Op de Kniehorst. 't Blinkende hoanje. [1872-8];

8e druk in: Overbetuwsche novellen I. Leiden: A.W. Sijthoff, [1876]. p. 1-46. Met afbn. In serie met: Grietje van 't Honings-arf. 't Kriekende kriekske. Op de Kniehorst. 't Blinkende hoanje. Bruur Joapik. 't Pauweveerke. Oan 't kleine revierke. Kruuzemuntje. Van binnen en van buuten. [1876-1].

9e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1877. p. 1-46. In serie met: Serie 1: Grietje op 't Honingsarf. 't Kriekende kriekske. (80 p.) Serie 2: Op de Kniehorst. 't Blinkende hoanje. (95 p.). Serie 3: Bruur Joapik. Oan 't kleine revierke. 't Pauweveerke. (80 p.). Kruuzemuntje. Van binnen en van buuten. (84 p.).

10e druk in: Overbetuwsche novellen: Oan 't kleine revierke. Kruuzemuntje. Van binnen en van buuten. Amsterdam: Gebr. Koster, [1880]. p. 1-46.

11e druk in: Overbetuwsche novellen. Amsterdam: D. Noothoven van Goor, 1881. p. 169-204. Romantische werken, deel 12.

12e druk in: J.P. de Keyser - Neerlands letterkunde in de 19^e eeuw, schooluitgave bewerkt door A.W. Stellwagen: proza. Den Haag: Henri J. Stemberg, [1881]. p. 249-297.

13e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1881]. Kriekende kriekske. 't Pauweveerke. Op de Kniehorst. Bruur Joapik. 't Blinkende hoanje. Oan 't kleine revierke. Grietje op t Heunings-arf. Bella Roel. 't Hart op de Veluw. Kruuzemuntje.

14e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriekende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1888]. 7e druk. p. 157-190. Romantische werken, dl. 7. [1888-1].

15e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1888]. 7e druk. p. 157-190. 50-cents-editie nr. 18. [1888-2].

16e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1896]. 8e druk. p. 157-190. Romantische werken, dl. 7

17e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1898]. 9e druk. p. 157-190. 50-cents-editie nr. 18.

18e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriekende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1903]. 10e druk. p. 157-190. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

19e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriekende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1903]. 10e druk. p. 157-190. Vijftig-cents-editie, no.18.

20e druk in: 't Blinkende hoanje - Oan 't kleine revierke. Leiden: A.W. Sijthoff, 1905. p. 38-71. Leidsche herdrukken no. 3.

21e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriekende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [ca. 1908]. 11e druk. p. 157-190.

22e druk in: 't Pauweveerke, enz. tien novellen. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1909]. p. 38-71. Bibliotheek voor het Nederlandsche volk. Deel 2.

23e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriekende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeverij, [1917]. 12e druk. p. 157-190. Romantische werken (rode serie).

24e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriekende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeverij, [1917]. 12e druk. p. 157-190. Romantische werken (blauwe serie).

25e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriekende kriekske [et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeverij n.v., [ca. 1922]. 13e druk. 365 p.

26e druk: Oan 't kleine revierke: met teekeningen van G.G.F. van Vliet. Den Haag: Boek en Periodiek R.L. Goddard, 1946. 110 p. : ill. ; 20 cm. De onvergankelijken; no. 3. Met een levensbeschrijving over J.J. Cremer.

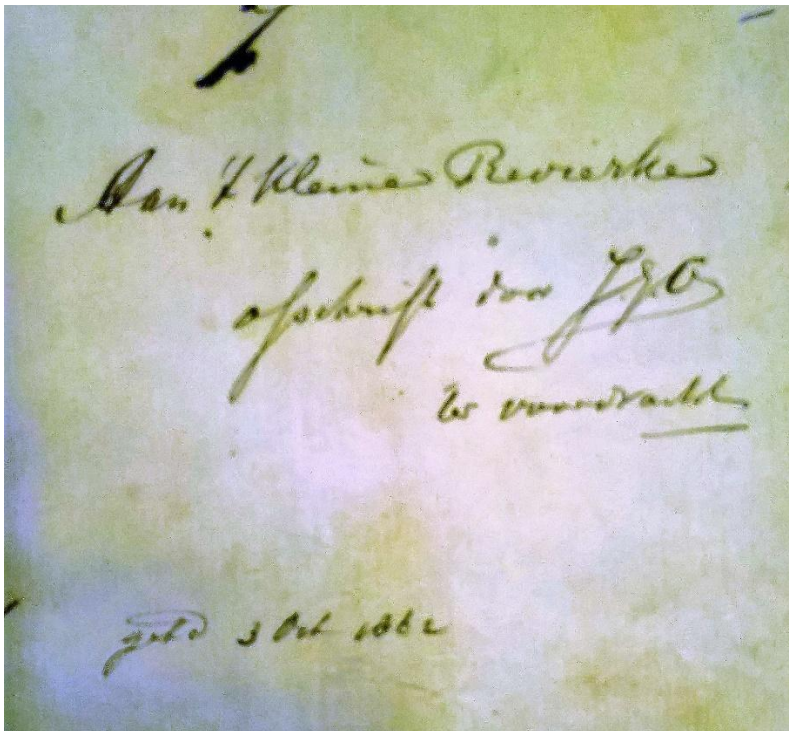
27e druk in: Schoeffele ien de hof: Betuwsche vertellingen. Nijmegen: Drukkerij Trio, 1980. p. 95-123. Bewerkt door Thijs van Woerkom.

28e druk in: Distels in 't weiland: Over-Betuwsche vertellingen ... [ingeleid door H.J. Eijssens. 's-Gravenhage: Kruseman's uitgeversmaatschappij b.v., [1980]. p. 205-242. Met afbn. Fotografische herdruk van de uitgave uit 1865.

Bewerking voor het toneel:

De bouwknacht van 't Putterserf. Bewerkt door L. van der Heide. Zwolle: H.H. Kok Bzn., 1946. 24 p. Vrije toneelbewerking in vier delen.

Handschrift Oan 't kleine revierke:

25

Van de Linge
Over Betuwsche Vertelling
door
J. J. Cramer.

2 Sept 66

Hij nooit van de Linge ien de Betuwr geheard
hadt dan zou op 't heele ding geen arg hebben
Zoo'n onneudel schoap van 'n ding ast is.
Meister ien 't school leert oan de kienders, dat 't
en revier is die van 't Oost naar 't West. krek mid-
den deur de Betuwr geet; moar - as nou de Linge
en revier is, wat motten dan de Rien en de Maal
mel mēren die de heele Betuwr ien der erms kom
wat blief! Hij meint dat ie van de baren kint
Zoo as meester seit dat de revier doen, dan bij krek
van de vries; 't schoap van 'er ding is van lige komaf
Bij 't oume kastelje Doornburg of uut den hest van
Gend mot ie zoo wat ient de mētering, kommen en
nuunt ze um, ook nog 'n heel eind vriejer niks
meer as de mēteringske mal.

Oe kint er krek van zeggen wat wilt, moar toek
toek ist 'er oarig dingke. Zoo zwaiges heer stemt
ie moar roet, krek as 'en oal op 't drauge, en, as ie
praaten krek wat zou ie as veul van de Betuwr vertelt
Joa, as ie zoo stillekes roet knuupt en kabbelt
en knabbelt oan zien boord, dan smuuppelt ie
toek zwaiges tegen 't lies dat hum groet, en fluist
test ie heel wat oarig.

Nieroad, 't is zoo moovi langs zien vreg; ten lin-
ker en regter, bovonop de vette klei, ist alles met
zigheid en volligheid en seissigheid! Hier de
hoarer en meit wat stoan ze meer gelp, gund
dat goudgile zoad, wat flonkert 't zonnig
daar, dat peerschgruun kleer verrold wat ruunt
et naar keuning, jong minsen, wat ruunt 't,

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 12 november 1862:

Gisteren avond was alhier de vergadering van het Genootschap *Oefening kweekt kennis* buitengemeen druk bezocht. Geen wonder, want de heer J. J. **Cremer** zou eene lezing houden en het pleit voor den schoonheidszin onzer stad- en landgenooten, dat zijne voordragten zoo populair zijn geworden.

De lezing bestond ook ditmaal in de voordragt van eene Betuwsche Novelle, *Aan 't Rivierken* geheeten. Welk eene plastische teekening van scherp uitkomende karakters in zoo beperkt een ruitate liet hij ons zien! De flinke boerin, vrouw Willemse, die met zoo vaste hand de boerderij bestiert, het lieve Trieneken, die zich wel eerst aan den luijen Lammert vergaapt, maar genoeg moed heeft om den ellendeling toch nog bij tijds te verwerpen; dan de goede, doch bitter gekrenkte Geurtje, die haren grootvader Weijer, ook eene schoone figuur, zoo liefdevol verzorgt en hem wreekt tegen het bedorven kindje van vrouw Willemse; en eindelijk *last no least* de luije Lammert, die zoo'n beste bouwboer is, en wel werken *kan* maar niet *wil*. Allen werden zoo geteekend, dat zij als voor u henen gingen daar bij dat rivierken.

Onder de vele tafereelen, die ons troffen, noemen wij hier slechts op den bitteren, doch uiterlijk zoo luchtigen gang van Geurtje, van Lammert op 't land naar haren grootvader. Zij had een bloempje in den mond, hoe goed zij zich ook houden wil, na Lammert haar zoo smadelijk gegriefd had, zij bijt het in hare poging om bedaard te blijven in stuk, het valt voor hare voeten en ze vertrappt het. Lammert deed niet anders met haar.

Een ander tooneel, dat heerlijk geschilderd werd, is de mijmering van den luijen Lammert in den leuningstoel van het pronkvertrek van vrouw Willemse. Zijne lafheid en zijne loomheid, zijn akelig egoïsme verraaft hij zoo naïef bij het zien van 't portret van van Speijk aan den wand, dat wij den greep des kunstenaars, die den lujaard in al zijne nuances wilde leeren kennen, moesten bewonderen.

In het tweede gedeelte der lezing hebben wij vooral het tooneel in den stal, waar de oude Weijer bij de eenigste koe, die morgen door den slagter weggehaald zal worden, „moar stoat te kijken,” genoten en daarna de zoo aanschouwelijke beschrijving van het zaandorschen, waar de 100jarige Weijer door de jubelende landjeugd heen gedragen wordt.

Bij den nog steeds treurigen toestand onzer dramatiek, gebeurt het ons zelden of nooit, woorden en karakters goed door stem en gebaren vertolkt te zien. De heer **Cremer** vereenigt met zijne kunst als schrijver, waarbij hij zoo uitvoerig penseelt, de even, ja volgens Cicero grootere kunst van eene uitmuntende voordragt, welke aan de eischen, die de grootste kenners daarvan stelden, en dat waren zonder twijfel de Ouden, geheel voldoet.

Wij verheugen ons voor onze letterkunde, dat de zaal van *Diligentia* gisteren zoo sterk bezet was.

Nieuw Amsterdamsch handelsblad, 13 november 1862:

— Gisteren avond trad als spreker op in het letterkundig genootschap *Oefening kweekt kennis*, de heer J. J. **Cremer**, notaris te Rotterdam. Hij droeg voor een Over-Betuwsche novelle, getiteld: *Aan 't kleene rivierke*. Daarin werd in waarlijk schoonen vorm voorgesteld de bekeering van een luijen, vadsigen boer (Lambert van Tuil), tot een braaf en ijverig landbouwer. De schildering van menig bekoorlijk tafereeltje uit het leven der Betuwsche landlieden, de ontleding van menig menschelijk karakter in zijne zwakheid en deugden, maar vooral de uitmuntende voordragt in Betuwschen tongval boeide de talrijke menigte, die opgekomen was, om den begaafden novellist te hooren.

Nieuw dagblad van sGravenhage, 14 november 1862:

bekomen heeft, niet gevaarlijk zijn. — Het klassieke *Handels- en Effecten-Blad* heeft onzen talentvollen novellist, den heer J. J. Cremer, in eene ambtelijke betrekking te Rotterdam geplaatst. In 't nummer van heden komt een vrij sopperig verslag voor omtrent de novelle „Aan 't rivierken” door onzen stadgenoot jl. Maandag avond in de vergadering van *Oefening kweekt kennis* gehouden. Daar lezen wij met ronde woorden: dien avond trad als spreker op de heer J. J. Cremer, Notaris te Rotterdam. O! klassiek *Effectenblad*! —

Rotterdamsche courant, 17 december 1862:

Met den volgende jaargang zal het „Geïllustreerd Stuivers-Magazijn” eene belangrijke wijziging ondergaan, zoowel wat het in- als het uitwendige betreft. Nederlandsche auteurs van den eersten rang hebben zich tot medewerking verbonden en de nieuwe jaargang, welke de eerste eener nieuwe serie is, zal geopend worden met de nieuwe Betuwsche Novelle van den heer J. J. Cremer, getiteld „Aan 't rivierke.” Deze novelle zal geïllustreerd worden met zes gravures naar teekeningen van de heeren S. van den Berg en J. M. Schmidt Crans. De volgende oorspronkelijke Novelle zal geleverd worden door den heer G. Keller. Het formaat zal aanzienlijk worden vergroot, waardoor de inhoud nog uitgebreider en de druk veel duidelijker wordt. Heeft de Penny litteratuur in Engeland het burgerrecht verkregen onder alle standen van de maatschappij, het is buiten twijfel dat ook het „Stuivers-Magazijn”, al is het nog zoo goedkoop, ook in de beschaafde

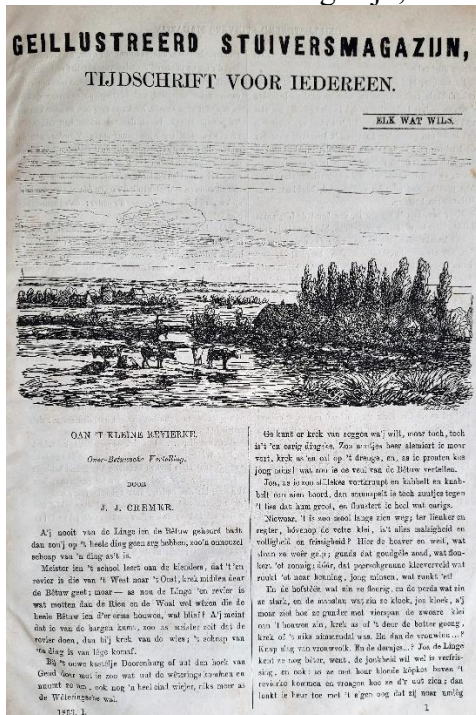
NRC, 2 januari 1863:

Door GEBROEDERS BELINFANTE, te 's Hage, is verzonden Blad I van het
GEILLUSTREERD STUIVERS MAGAZIJN, Tijdschrift voor iedereen
 Met dezen volgende jaargang, de eerste eener nieuwe serie, zal het *Geïllustreerd Stuivers Magazijn*, zoo wat het in- als uitwendige betreft, eene groote hervorming ondergaan. Nederlandsche auteurs van den eersten rang hebben zich tot medewerking verbonden. De nieuwe Betuwsche novelle van den heer J. J. CREMER, getiteld: *Aan 't Kleine Rivierke*, opent den jaargang. Zij wordt geïllustreerd door zes oorspronkelijke gravures, geteekend door de Heeren S. VAN DEN BERG en J. M. SCHMIDT CRANS. Door de uitgebreidheid van den inhoud kan zorg worden gedragen voor eene verscheidenheid als in geen Tijdschrift hier te lande wordt aan getroffen. *Reizen, Levensbeschrijvingen, Ontdekkingen, velerlei Wetenswaardigheden, Schoone Gedachten, Anecdotes*, enz., zullen neven de novellen in het *Geïllustreerd Stuivers Magazijn* worden aangevoerd. De verschillende leden van het huisgezin, van het hoofd tot de aan komende jeugd, zullen er eene onderhoudende en dikwerf nuttige lectuur in vinden. Wat voorts de uitvoering betreft, het *Geïllustreerd Stuivers Magazijn* zal in veel grooter formaat worden uitgegeven dan de vorige jaargangen. De inhoud eener maandelijkse aflevering staat gelijk met die van een gewoon roman-boekdeel, zoodat de geabonneerden op het *Geïllustreerd Stuivers Magazijn* voor f 2.60 's jaars meer lectuur ontvangen dan bij eene gewone uitgaaf voor vijf-en-twintig gulden. Een degelijke inhoud, gepaard aan eene zorgvuldige uitvoering en een voorbeeldeloos goedkoop prijs, ziedaar het *Geïllustreerd Stuivers Magazijn* tot het meest verspreide van alle geschriften in Nederland maakt.

Nieuwe Rotterdamsche courant, 6 januari 1863:

Met genoegen verneemt men, dat de talentvolle novellenschrijver, de heer J. J. Cremer, te 's Hage, dezen winter hier ter stede weder eene voordragt zal komen houden en daartoe zal kiezen zijne jongste Betuwsche novelle, getiteld: *Oan 't kleine rivierke*. Bevoegde beoordeelaars hebben omtrent dit nieuw product van zijne hand eene hoogst gunstige uitspraak doen hooren. Intusschen meenen wij de aandacht er op te moeten vestigen, dat de schrijver voor dit seizoen alhier ook niet meer dan die ééne voordragt zal houden.

Geillustreerd stuiversmagazijn, 1863:

Nieuwe Rotterdamsche courant, 9 januari 1863:

Rotterdamsche courant, 10 januari 1863:

Nieuwe Rotterdamsche courant, 12 januari 1863:

(626) Op DONDERDAG den 15den Januarij
a. s., zal in de Leeszaal van het Rotterdamsch
Departement der Maatschappij Tot Nut van 't Al-
gemeen, des Avonds ten 7½ ure, door den Heer
J. J. CREMER,
van 's HAGE,
worden voorgedragen zijne nieuw vervaardigde
Betuwsche Novelle,
getiteld:
OAN 'T KLEINE REVIERKE.
De Inteeckenlijsten voor het Bijwonen
dezer Voordragt liggen van HEDEN tot Dingsdag
13 Januarij bij de Boekhandelaren M. J. MENSING,
Hoogstraat, 5/386, VERBRUGGEN & VAN
DUYM, Hoofdsteeg, en bij den CUSTOS aan de
Leeszaal, Oppert.

Leydsche courant, 4 februari 1863:

Opzigt, den Boekhandelaren G. G. Couet, overdragen.
— Gisteren avond hield de heer J. J. Cremer uit 's Hage zijne aange-
kondigde voordragt, in de stads-gehoorzaal, ten behoeve der bewaarschool
voor arme kinderen in de Groenesteeg alhier. Hoewel op dien zelfden avond
in onzen schouwburg een nieuw stuk werd ten tooneele gevoerd, was de
zaal bijna te klein om het talrijk opgekomen gehoor te bevatten, waar-
ouder de aanzienlijkste ingezetenen onzer stad werden opgemerkt. Het was
een nieuw bewijs, hoe zeer het meesterlijk talent van den heer Cremer
wordt op prijs gesteld. En ook nu stelde hij de hooge verwachting geens-
zins te leur. Hij droeg zijne jongste Betuwsche novelle voor, getiteld
An 't kleine revierke. Het onderwerp is *de luiheid*, die daarin op ver-
schillende wijzen geteeekend wordt in hare openbaringen en gevolgen. Het
geheel was als eene groote schilderij uit een aantal kleine tableaux be-
staande, die elk op zich zelf konden worden beschouwd. De schildering
van 't revierke, in het begin, die van Adolf, den jongen, die niet naar
school wil gaan, vooral die van Lammert, zittende in den armstoel, waren
voortreffelijk, zoowel wat den inhoud en den vorm als de uitvoering betrof.
De bezorgdheid van den oude voor 't beest, dat verkocht moet worden om
de schulden van zijn zoon te betalen, de bekeering van den luijaard
en eindelijk het oogstfeest, waarop de stervende krachten van den 100-jarige
nog eens herleven en hij mede-dorset en mede-zingt, ook deze par-
tijten waren uitmuntend geteekend. Door sine opmerkingen en geestige op-
zegden werd de aandacht van het begin tot het einde gespannen gehouden.
Wij herinneren, om iets te noemen, aan 't uurwerk, dat maar draaiwerk
was voor den luijaard, aan Lammert, die deed als van Speyk en den brand
er in stak, maar — in zijn pijp, aan den luijaard, die eens een dubbeltje
en eens een tienstuiverstuk aan de armen gaf en zich streelt met het woord
der Schrift, dat het honderdvoud, misschien wel honderdduizendvoud ver-
gouden zal worden; aan de rooden kralen, die aaneen geregen zijn met een
draad, die niet meer breken zal. — Maar waartoe meer? Vergeefs is elke
poging om den indruk weer te geven, door deze voordragt op ons gemaakt.
Wij verheugen ons, dat de heer Cremer zich weder alhier heeft laten hoo-
ren. Wij verheugen ons vooral, dat hij op zulk eene belangelooze wijze
zijne talenten heeft dienstbaar gemaakt, om eene voortreffelijke zaak te be-
vorderen, de opvoeding en ontwikkeling van arme kinderen, hunne bewa-
ring voor luiheid, des duivels oorkussen. Wij hopen dat de spreker spoed-
dig op nieuw onder ons optrede.

Twentsche courant, 14 februari 1863:

DEVENTER.

Letterlievend genootschap: Demosthenes.

Groote Vergadering, mede voor Dames, op
Maandag den 16. Februarij '65,
in de Schouwburgzaal.

Spreker. de Heer **J. J. CREMER.**

Bewyzen-van-toegang, à f1.50 voor een vreemdeling, en f0,75 voor een Dame, zijn verkrijgbaar by den heer A. J. WILHELM, JR., Penningmeester, en by den heer J. v. EEDE, JR., ten wiens huize men zich teffens kan doen inschryven ter verkryging van zitplaatsen, waar van de verloting, op den gewonen voet, zal plaats vinden op den dag der Vergadering, des namiddags te 2 uren.

Namends 't Bestuur,
J. H. ANKERSMIT, W.ZOON,
Voorzitter.

F. RALAND,
Schryver.

Nieuw dagblad van sGravenhage, 19 februari 1863:

— Gister avond is de heer J. J. Cremer van 's Hage in de vergadering van het genootschap Demosthenes alhier opgetreden, waar de gevierde novellist voor eene talrijke en door hem als geboeide schare, zijne allerliefste Betuwsche vertelling „*Aan 't kleine rivierke*” heeft voorgedragen.

Apeldoornsche courant, 21 februari 1863:

DEVENTER.

16 dezer hield de heer J. J. Cremer alhier een voordragt in eene groote vergadering, mede voor Dames, van het Letterlievend genootschap Demosthenes. ZEd. droeg zijne nieuwe vertelling: **Oan 't kleine Rivierke** voor. Was de verwachting hoog gespannen (blijkens de eivolle zaal) wij durven zeggen dat ze door de uitvoering nog overtroffen werd. De schoone natuur (het hoogste ideaal der kunst) kan, dunkt ons, moeilijk bevallicher en aanschouwelijker terug gegeven worden. De inhoud en uitvoering, zoo volkomen met elkander in harmonie, bragten eene betoovering te weeg, die het geheele drama met al zijne afwisseling van beelden en tooneelen voor uwen geest deed gaan en ze als 't ware bezielde. 't Was een genot zoo als zelden ge-maakt wordt, en in dit genre ook wel moeilijk hooger op te voeren zal zijn.

Zutphensche courant, 21 februari 1863:

B I N N E N L A N D.
Zutphen, 20 Februarij 1863.

— Naar wij vernemen zullen onze stadgenooten weder spoedig in de gelegenheid zijn, den door zijne Betuwsche novellen zoo bekenden heer J. J. **Cremer** te hooren.

De gevierde schrijver heeft aangenomen tegen den 12 Maart e. k. in de gehoorzaal der groote societeit eene voordragt te houden.

Tevens bestaat het voornemen, in den volgenden winter eenige letterkundigen uit te noodigen, tot het houden van lezingen, die in de groote steden van ons land, met zooveel genoegen zijn gehoord.

Zutphensche courant, 28 februari 1863:

B I N N E N L A N D.
Zutphen, 27 Februarij 1863.

Lochem, 26 Febr. Velen zullen gewis met genoegen vernemen, dat de heer J. J. **Cremer** uit 's Hage, zijn voornemen heeft te kennen gegeven, om tijdens zijn aanstaand verblijf te Zutphen, ook weder zijne vrienden alhier te bezoeken, en dan op Maandag 16 Maart, des avonds te zeven uur, in de Societeits-Zaal, zijne nieuwe Betuwsche Novelle »Aon 't kleine rivierke» tot een weldadig doel voor te dragen.

Dagblad van Zuid Holland en sGravenhage, 4 maart 1863:

Onze stadgenoot, de heer J. J. **Cremer**, zal den 16 dezer te Lochem zijne nieuwe Betuwsche Novelle: *Aon 't kleine rivierke*, tot een weldadig doel voordragen.

Nieuw dagblad van sGravenhage, 10 maart 1863:

Wij gelooven niet aan dusgenaamde universele talenten. Er waren wel immer, er zijn misschien nog reuzengeesten, krachtig genoeg om alles te omvatten, maar in elk geval, zij maken eene heele kleine minderheid uit, zelfs onder de erkende talenten. Ook aan 't gebied der Koningen van den geest zijn, onzes inziens, grenzen gesteld, eigenaardige grenzen, waarbuiten ze ophouden Koningen te zijn. Talent en individualiteit hangen te naauw zamen, dan dat het talent levensvatbaarheid zou blijken te hebben, ook op dat gebied, waar de individualiteit zich niet t' huis gevoelt, en zich niet vrij beweegt. Als het genie zijsprongen waagt, dan loopt het niet minder dan een alle-daagsch menschenkind gevaar om in de strengen verward te raken.

't Deed ons ter wille van den genialen **Cremer** leed, toen we het gerucht opvingen dat hij, voornemens zijnde eergister eene letterkundige

Zutphensche courant, 11 maart 1863:

Op Zaterdag den 14 Maart e. k.,
zal de Heer J. J. **CREMER**, in de ge-
hoorzaal der Groote Societeit te **ZUTPHEN**, des
avonds ten 7 ure voordragen, zijne nieuwste
Novelle :
„Oan 't kleine Revierke.”
Toegangkaarten à f 1.25, zijn verkrijgbaar
bij den kastelein der Groote Societeit.
Plaatsen kunnen besproken worden à 10 cts.
den 14 Maart 's middags 12 uur.

Dagblad van ZuidHolland sGravenhage, 18 maart 1863:

Door **GEBROEDERS BELINFANTE** te 's Hage,
is **ALOM VERZONDEN**: de Eerste Maandelijksche Aflevering van het
Geïllustreerd Stuivers Magazijn,
TIJDSCHRIFT VOOR IEDEREEN.
Deze Aflevering vormt een fraai boekdeel, waarvan de inhoud gelijk staat met **20 vellen**
druks en kost slechts 25 Cents, terwijl de gewone prijs zou zijn
drie Gulden.
De opgang die dit Tijdschrift maakt is dan ook zonder voorbeeld hier te lande. Reeds is
de opslag tot 8000, **zegge acht duizend**, Exemplaren gestegen en nog neemt het getal
Geabonneerden dagelijks toe.
De Inhoud dezer Afl. bestaat uit: de nieuwe Betuwsche Novelle van den Heer **J. J. Cremer**,
getiteld: **Aan 't Revierke**, geïllustreerd met zes Platen, geteekend door de Heeren
S. v. D. BERG en SMIT CRANS. — **Onder de zeeroovers op de Soeloe-eilanden.** —
Drie dagen in Zweden. — **Het avontuur van den Professor.** — **Het**
goedkoop kasteel. — **De jongelingsjaren van Franklin.** — **Margaretha.**
Voorts eene menigte **Wetenswaardigheden, Schoone gedachten, Wenken,**
Raadgevingen, Anecdotes en Varia.

Zutphensche courant, 18 maart 1863:

Nadat wij Zaterdag morgen ons verlustigd hadden in het beschouwen van ware kunststukken, schonk ons de avond een ander genot, daar het ons voor de derde maal in een betrekkelijk kort tijdsverloop gegund werd den heer **Cremer** voor ons te zien optreden om ons zijne nieuwste novelle „aon 't kleine revierke” met zijn éénig talent te hooren voordragen. — „Wel harrejemig, wat is 't hier wärm, 't is hier krek zoo vol as en ei!” had hij in zijn Betuwsch wel kunnen zeggen toen hij de zaal binnentrad, waar eene menigte van bijna 400 menschen was zamengedrongen om den spreker te hooren, dat, naar ons inzien, duidelijk genoeg voor eene toenemende belangstelling getuigde. Wij noemden zijn talent eenig, en wezen er vorige reizen reeds op met hoeveel gevoel, met hoeveel smaak en afwisseling hij zijne novellen wist over te dragen: zijne buigzame stem, die hem den faussettoon der kinderstem evenals de bevende bastoon van den grijsaard, even goed het suizen van den wind als het loeijen der koeijen en het kakelen der kippen weet te doen nabootsen, heeft iets natuurlijk eenvoudigs

Nieuw dagblad van sGravenhage, 19 maart 1863:

* **Lochem**, 17 Maart. „Voor een weldadig doel zou de heer **Cremer** uit 's Hage gister avond zijne novelle *Oan 't kleine revierke* ook hier ter stede voordragen,” en dat was voldoende om eene talrijke schare naar de groote societeit te lokken. Verscheidene gezelschappen waren van elders gekomen, en reeds een half uur vóór den aanvang was de zaal vol. **Cremer** betrad het spreekgestoelte en alles was stil, en hing tot aan het einde als het ware aan sprekers lippen. Het talent van den grooten novellist is te over bekend, dan dat wij er nog iets van zouden melden, alleen dit, ook hier heeft hij zijn roem waardig gehandhaafd.

Zutphensche courant, Maart 1863:

Nadat wij Zaterdag morgen ons verlustigd hadden in het beschouwen van ware kunststukken, schonk ons de avond een ander genot, daar het ons voor de derde maal in een betrekkelijk kort tijdsverloop gegund werd den heer Cremer voor ons te zien optreden om ons zijne nieuwste novelle „aon 't kleine revierke" met zijn éénig talent te hooren voordragen. — „Wel harrejemig, wat is 't hier wärm, 't is hier krek zoo vol as en ei!" had hij in zijn Betuwsch wel kunnen zeggen toen hij de zaal binnentrad, waar eene menigte van bijna 400 menschen was zamengedrongen om den spreker te hooren, dat, naar ons inzien, duidelijk genoeg voor eene toenemende belangstelling getuigde. Wij noemden zijn talent eenig, en wezen er vorige reizen reeds op met hoeveel gevoel, met hoeveel smaak en afwisseling hij zijne novellen wist over te dragen: zijne buigzame stem, die hem den faussettoon der kinderstem evenals de bevende bastoon van den grijsaard, even goed het suizen van den wind als het loeijen der koeijen en het kakelen der kippen weet te doen nabootsen, heeft iets natuurlijk eenvoudigs dat men zelden in zulk eene hooge mate vindt, zoodat het boeiende van zijne voordragt daardoor bijna alléén wordt teweeggebracht. Met dit stemgeluid paart hij eene mimiek, zoo natuurlijk, zoo toepasselijk, ja zoo onnavolgbaar, zouden wij haast zeggen, dat ieder zijner voordragten voor het groote getal ware en pseudo-verhandelaars en declamatoren honderde lessen bevat. Onder de uitstekend voorgedragen stukken uit bovengenoemde novelle noemen wij vooral: Lammerts staan op het land, waar hij tegen de ploeg leunende zijnen pijp zal opsteken, zijn vertoeven in „de staosiekaomer" en „ankieken van van Speijk", het staan van den grijsaard om zijn koebeest voor 't laatst nog wat hooi te geven; Lammerts gluren door eene vensterreet, waarbij de breede rug, die als „en kikkert op- en neergeet", hem het zien belet, en eindelijk vooral het verschijnen van den honderdjarigen man op den zaaddorsch.

Wij kunnen ons echter niet onthouden van er bij te voegen dat al was de voordragt nog zóó aangrijpend en voortreffelijk, wij aan de voorgedragen novelle zelve lang die letterkundige waarde niet toekennen, welke bijv. „het blinkende haantje" of „broër Jaopik" verdienen: dit scheelt nog al veel; wel is er eene hoog zedelijke strekking in, meer misschien nog dan in de beide vorige, — want hier wordt de zondaar verbeterd, zooals in de andere novellen niet gebeurt — maar enkele stukken er van zijn niet zoo natuurlijk of rond afgewerkt, als wij dit van den heer Cremer gewoon zijn, die plotselinge liefdesverkoeling jegens Lammert, en vrijage van Trieneke met Leendert van 't Lingeland, 't is, meenen wij, wat al te veel filosofie en onbezorgdheid tevens bij het lieve boerinnetje verondersteld; het binnendringen van den luijaard in het pronkvertrek van vrouw Willems is al heel zonderling, al leverde het ook nog zulke flinke passages op, om de voordragt en mimiek te doen uitkomen, en dan die plotselinge bekeering door een koudwaterbad, terwijl de zondaar, die ons wordt voorgesteld, toch niet alleen een luijaard, maar tevens een onmenschen is, die in zulk boos winterweër zijn naaste laat kermen en schreeuwen, en doet alsof hij het niet hoort, zelfs niet eens mede wil gaan als anderen te hulp snellen, die in hunne afwezigheid steelt, (waarom liet de heer Cremer die passage weg, waarbij Lammert een paar kwartjes speelgeld steelt? was het omdat het stuk anders te lang duurde, of dat hij begreep dat hij zijne hoofdfiguur al slecht genoeg had gemaakt?) die zijn ouden grootvader laat hongertijden, terwijl hij zelf naar de herberg loopt, kortom die zich zelven in een' droom reeds aan de galg ziet. Wij gelooven dat hier de overgang van ondeugd tot deugd wel wat gedwongen en al te plotseling is, terwijl kort daarop die deugd beloond wordt door het weder in dienst nemen bij haar, die hij het zwaarst heeft beleedigd, en die zijn grootvader, en dus eigenlijk hem, een huisje ten geschenke geeft, en dat alles nog wel op voorspraak van Triene van 't Putterserf, die gezworen heeft, „weg mit hum". Nog iets vreemds, hoewel van minder belang, is dat wij „den mèlmuus", dien wij in de herberg als drinker en speler van „petoet" hebben leeren kennen, weinige dagen daarna bij vrouw Willems als bouwknicht in dienst zien, terwijl hij daar weér door Lammert vervangen wordt. Doch genoeg — wij maakten deze opmerkingen in 't geheel niet om iets af te dingen op de voordragt van den liefkoosden spreker, die was als altijd meesterlijk en onverbeterlijk, en deed, geloven wij, menigeen verlangen dat het niet de laatste maal mogt zijn dat hij voor ons optrad.

Zutphensche courant, 21 maart 1863:

Lochem, 18 Maart. De door den heer **Cremer** jl. Maandag avond alhier gehouden voordragt zijner laatste novelle »Oan 't kleine revierke» heeft ten volle aan de verwachting beantwoord. De opbrengst, voor een weldadig doel bestemd, bedroeg f 130.

Le courier de la Meusse, 3 april 1863:

Door GEBROEDERS BELINFANTE te 's Hage
is ALOM VERZONDEN: de Eerste Maandelijksche Aflevering van het
GEILUSTREERD STUIVERS MAGAZIJN.
TIJDSCHRIFT VOOR IEDEREEN.

Deze Aflevering vormt een fraai boekdeel waarvan de inhoud gelijk staat met **20 vellen druks en kost slechts 25 Cents**, terwijl de gewone prijs zou zijn drie Gulden.

De opgang die dit Tijdschrift maakt is dan ook zonder voorbeeld hier te lande. Reeds is de oplaag tot 8000, zegge acht duizend, Exemplaren gestegen en nog neemt het getal Geabonneerden dagelijks toe.

De Inhoud dezer Aflevering bestaat uit: de nieuwe Betuwsche Novelle van den Heer **J. J. Cremer**, getiteld: *Aon 't Revierke*, geïllustreerd met zes Platen, geteekend door de Heeren S. v. d. Berg en Smit Crans. — *Onder de zeeroovers op de Soeloe-eilanden.* — *Drie dagen in Zweden.* — *Het avontuur van den Professor.* — *Het goedkoop kasteel.* — *De jongelingsjaren van Franklin.* — *Margaretha.* Voorts eene menigte *Wetenswaardigheden, Schoone gedachten, Wenken, Raadgevingen, Anecdotes en Varia.*

 Zij die zich met de verspreiding van het Magazijn willen belasten, adresseren zich met franco brieven tot de uitgever.

Provinciale Noord Brabantse en s Hertogenboscher courant, 10 april 1863:

Door GEBROEDERS BELINFANTE te 's Gravenhage,
is ALOM VERZONDEN: de Eerste Maandelijksche Aflevering van het
GEILLUSTREERD STUIVERS MAGAZIJN,
TIJDSCHRIFT VOOR IEDEREEN.

Deze Aflevering vormt een fraai boekdeel, waarvan de inhoud gelijk staat met **20 vellen druks en kost slechts 25 Cents**, terwijl de gewone prijs zou zijn drie Gulden.

De opgang die dit Tijdschrift maakt is dan ook zonder voorbeeld hier te lande. Reeds is de oplaag tot 8000, zegge acht duizend, Exemplaren gestegen en nog neemt het getal Geabonneerden dagelijks toe.

De Inhoud dezer Af. bestaat uit: de nieuwe Betuwsche Novelle van den Heer **J. J. CREMER**, getiteld: *Aon 't Revierke*, geïllustreerd met zes Platen, geteekend door de Heeren S. v. d. Berg en Smit Crans. — *Onder de zeeroovers op de Soeloe-eilanden.* — *Drie dagen in Zweden.* — *Het avontuur van den Professor.* — *Het goedkoop kasteel.* — *De jongelingsjaren van Franklin.* — *Margaretha.* Voorts eene menigte *Wetenswaardigheden, Schoone gedachten, Wenken, Raadgevingen, Anecdotes en Varia.*

 Zij die zich met de verspreiding van dit Magazijn willen belasten, adresseren zich met franco Brieven tot de Uitgevers. (12601)

Verslag van den staat en de werkzaamheden van het letterkundig genootschap Oefening kweekt kennis te s Gravenhage over het jaar 1862 tot 1863 uitgebracht ... 12den october 1863 waarachter de naamlijst ... Z.pl.,z.uitg. 1863. p. 8-10.

Op den 10den November werd de Vergadering een uur vroeger dan gewoonlijk geopend, daar ons Werkend Lid, de Heer J. J. CREMER, ons zijne toen nog onuitgegevene Betuwsche vertelling *Oan 't kleine Rivierke* in haar geheel wenschte voor te dragen. Eerst werden ons op pittoreske wijze het riviértje de Linge en zij, die aan de oevers woonden, beschreven. Dat was het gezin van 't Putterserf, vrouw Willemse, de rijke weduwe, met haar dochter, het mooie Trieneke, en Dolfke, haar bedorven zoontje, en verderop de honderdjarige Weijer, die met zijn nichtje Geurtje van Bosch een klein huisje bewoonde. Weijer's kleinzoon, Lammert van Tuil, bouwmaneknecht op 't Putterserf, is de held der novelle: hij personifieert *de luiheid*. De luiheid zit hem niet in 't bloed, maar hij maakt er zich een ideaal van om rijk te zijn, om in de pronkkamer van zijn meesteres pijpjes te zitten rooken. Eenmaal doet hij dit werkelijk, er toe geprikkeld door 't jawoord, hem door de dochter gegeven, en weêrgaloos komisch was het too-

neel, zooals de talentvolle CREMER ons dat weërgaf, van Lammert, alleen in den armstoel liggende met een prent van van Speyk vóór hem en een prent van Mazeppa achter hem, die hij beurtelings tot onderwerpen zijner overpeinzingen maakt, tot hij door de weduwe betrapt en uit haar dienst gejaagd wordt. Toch werd dat tooneeltje bijna geëvenaard door een volgend, waarin de weggejaagde Lammert op een winteravond, glurend door een der retsen van het blind, zich door zijn gehoor overtuigde, dat mooi Trieneke voor hem verloren was, want zien kon hij niet, verhinderd als hij daarin werd door den breeden, van 't lachen schuddenden rug der rijke boerin. En tegenover die komische scènes stonden in sterk en boeiend contrast de waar menschelijke, zoo goed gevoelde, zoo fijn geschilderde tooneeltjes van Geurtje's, innerlijk zoo bitteren, uiterlijk heel luchtigen gang van 't akkerland, waar zij Lammert gesproken had, naar huis, en van Weijer's nachtelijk bezoek in den koestel. Nog zien wij Geurtje het steeltje afbijten van 't bloempje, dat zij in den mond hield, nog zien wij dat bloempje vallen en door haar vertrapt worden. En wij volgen den stokouden grijsaard in onze herinnering naar den stal, waar hij bij 't walmende lamplicht afscheid nemen kwam van zijn laatste koe, en er «maar stond te kijken», zoo als hij zei, naar het trouwe beest, dat om de schulden van zijn kleinzoon moest worden verkocht.... Gelukkig echter komt het zoo ver niet: Lammert betert zich, overwint zijn luiheid, krijgt zijn dienst terug en vindt bij Geurtje troost voor 't verlies van Trieneke. En de honderdjarige viert met blij gemoed zijn eeuwfeest bij het dorschen van 't oliezaad op 't veld, waarheen hij op een met bloemen versierde kar als in triomf wordt heengebracht, om in een-

voldige en juist daardoor roerende taal de goedheid van zijn Schepper te prijzen.

Nieuw dagblad van sGravenhage, 6 november 1863:

* **Wageningen**, 4 Nov. De gister door den gevierden novellist, den heer J. J. **Cremer**, ten voordeele van de Protestantsche bewaarschool te dezer plaatse, gehouden voordragt van zijne Betuwsche vertelling „Aon 't kleine rivierke” heeft netto f 221.25 opgebracht.

Algemeen handelsblad, 25 december 1863:

VOORDRAGTEN.
VAN DEN HEER
J. J. CREMER.

De Heer **CREMER** van 's Gravenhage heeft zich bereid verklaard te houden van een **DRIETAL VOORDRAGTEN**, en wel in het **ODEON**, op 13 en 25 Januarij en 10 Februarij 1864, des avonds te 7½ ure. De **OVERBETUWSCHE VERTELLINGEN** ter voordracht gekozen, zijn: „Oan 't kleine Rivierke,” „'t Blinkende Hoantje” en „Bruur Joapik.” Gelegenheid tot inteekening zal aangeboden worden door het rondzenden van Lijsten, maar staat ook open tot 10 Januarij bij de Heeren Boekhandelaren **SCHOONEVELD EN ZOON**, in de Beurssteeg en **VAN HETEREN**, in de Hartenstraat, bij welke Heeren nadere Inlichtingen te bekomen zijn.

De Ondergeteekenden noodigen beleefdelijk tot het bijwonen der Voordragten uit, waarbij de goede smaak en het zedelijk gevoel gelukkig voldoening kunnen vinden.

J. C. VAN MARKEN.
E. LAURILLARD.

(24578)

Algemeen handelsblad, 11 januari 1864:

AMSTERDAM, Vrijdag 8 Januarij.

Reeds meer dan eens is de bekende novellen-dichter J. J. Cremer ter dezer stede als spreker opgetreden, maar tot nu toe immer voor een beperkten kring van hoorders. Weldra echter zullen onze stadgenooten tegen eene geringe opoffering in de gelegenheid zijn den Heer **Cremer** zijn werk op de hem eigenaardige wijze te hooren voordragen. Hij zal namelijk op 13 en 25 Jan. en 10 Febr. e.k. des avonds in het Odeon *Oan 't kleine Rivierke*, *'t Blinkende Hoantje* en *Bruur Joapik* voorlezen. Aan eenige onzer lezers, zullen deze vertellingen niet onbekend zijn, maar eerst wanneer zij door den schrijver worden voorgedragen, kunnen zij op den rechten prijs worden gesteld. Dewijl aan het lokaal geen toegangs-biljetten worden afgegeven en de entree-prijs zelfs na 10 dezer wordt verhoogd, raden wij onze stadgenooten aan zich voor dat tijdstip bij de boekhandelaren Schooneveld en Zoon of van Heteren alhier te vervoegen, ten einde op de daar voorhanden lijsten te teekenen.

Afbeeldingen uit 1865.

Tentoonstellingscatalogus van levende meesters, Den Haag, 1866:

CREMER, (J. J.) 's Gravenhage, N. W. Binnensingel, 40.
89* Aan 't kleine Riviertje. (Over-Betuwe.)

Nieuwe Rotterdamsche courant, 24 januari 1866:

(1525) Op MAANDAG den 29 JANUARIJ a. s. zal door den Heer **J. J. CREMER**, uit 's Hage, in de Zaal der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, des avonds ten 7½ ure, worden voorgedragen de Betuwscha Novelle:

OANT' KLEINE REVIERKE
(DE LUIAARD).

De Inteeckenlijsten tot het bijwonen van deze Voordragt liggen bij de Boekhandelaren:

M. J. MENSING, Hoogstraat.
VERBRUGGEN & VAN DUYM, Hoofdsteege.
M. WIJT & ZONEN, Beursplein.

Rotterdamsche courant, 29 januari 1866:

Openbare Voordracht
der Betuwsche Vertelling
OAN 'T KLEINE REVIERKE,
DOOR DEN HEER
J. J. CREMER,
op MAANDAG e. k., 29 JANUARI,
des avonds ten 7½ ure,
in de Zaal der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.
Kaarten van Toegang zijn te bekomen bij de
Boekhandelaren M. J. MENSING, Hoogstraat;
VERBRUGGEN & VAN DUYM, Hoofdsteege, en
M. WIJT & ZONEN, Beursplein.

Opregte Haarlemsche courant, 17 november 1866:

* * Door **A. W. SIJTHOFF**, te Leiden, is alge-
meen verkrijgbaar gesteld:
NIEUWE
OVER-BETUWSCHE
VERTELLINGEN
DOOR
J. J. CREMER,
Grietje op 't Hönings-arf, — 't Kriekende Kriekske, —
't Pauweveerke, — Op de Kniehorst, — Bruur Joapik, —
't Blinkende Hoanje, — **Oan 't Kleine Revierke.**
Een deel van 19 vel in groot 8vo formaat, op stevig papier.
Prijs . . . f 2,90.

Brief van J.J. Cremer aan uitgever Kruseman, 9 februari 1867:

Brief aan Kruseman 9 februari 1867

Universiteitsbibliotheek Leiden, LTK 1795 : 22 . 1040 > 0012

Waarde vriend!

T was mij recht aangenaam uw schrift weer eens te zien en uit uw letteren te mogen op maken, dat gij het met Uw lieve vrouw en den zoon-student wél hebt. 'K vond het tevens prettig te bemerken dat mijn vrienden – of uw vrienden te Haarlem mij nog wel eens willen hooren en verklaar mij dus gaarne bereid om uw vriendelijk verzoek te voldoen. Het hartelijke aanbod om weer bij u te komen logeeren neem ik met beide handen aan – als het u of mevrouw maar niet te lastig is. – Maar als ik aan uw vroegere hartelijkheid denk dan antwoord ik mijzelf: Dat hebben de vrienden Kruseman je nooit getoond, en – wat mij betreffen ik kan er me op verheugen nog eens met u beiden te praten. Ge hebt uw dak verplaatst naar uw hart blijft hetzelfde.

Op uw vraag omtrent het honorarium meld ik u, dat ik om niet al te veel aanzoeken van kleine plaatsen te hebben het minimum waarvoor ik een voordracht houd op F150 heb gesteld.

Doorgaans is het bedrag veel hooger, doch herinner ik mij wel, dan is het Haarlemsche publiek dat mij wil hooren niet zoo talrijk als elders.

In Februari zal t mij moeilijk zijn, wat dunkt u van woensdag 6 maart? Recht veel genoeg zult gij mij doen mij eenige kaarten toe te staan en namens mij twee er van te doen toekomen aan den Heer mr. Enschedé – twee aan den heer Winkler en twee aan den Heer Cd Busken Huët.

Ofschoon ik weet dat Gij met gemak de geheel zaak voor uw rekening zoudt kunnen nemen, zoo moet ik ge echter zeggen dat ik het bepaald kwalijk zou nemen wanneer gij als vriend er een cent voor uitgaaf. Alzoo hoop ik dat ge mij behalve de genoemde zes, zooveel kaarten zult reserveren als gij denkt te gebruiken.

Dus hoor ik nader van u of alles zoo goed is. – Zal ik Oan 't kleine rivierke voordragen – of wilt ge een andere Betuwschen? –

Geen grooter plezier kunt ge me doen dan dat me ná de lezing zoo met z'n drieën – of als zoon Jan er is – met z'n vieren nog een uurtje bijeen (?) keuvelen.

Salut! Groet mevrouw hartelijk, en geloof me uw Zeer dw en toegenegen vriend:

J.J. Cremer

denHaag

1867

Brinkman, 1867:

— 't Blinkende Hoantje. Leiden, A. W. Sijthoff. 1867. 4o.	0,50.
— 't Kriekende kriekske. Leiden, A. W. Sijthoff. 1867. 4o.	0,50.
— 't Paauweveerke . Leiden, A. W. Sijthoff. 1867. 4o.	0,50.
— Thijs de smid. Uitgegeven ten voordeele van Meijer-Heijmans. Arnh., D. A. Thieme. (Amst. H. G. Rom.) 1866. kl. 4o. f 0.40. op best. papier	4 —

Algemeen handelsblad, 15 maart 1867:

LAATSTE VOORDRACHT VAN DEN HEER
J. J. CREMER,
Oan 't kleine Rivierke,
op VRIJDAG 15 MAART 1867, in *ODÉON*, des Avonds 7½ Ure.
De nog resterende Plaatsen zijn Vrijdag van 10 tot 3 ure te bespreken aan het Locaal. (6247)

Leidsch dagblad 1867:

A. W. SIJTHOFF te LEIDEN heeft uitgegeven:
J. J. CREMER.
NIEUWE OVER-BETUWSCHE VERTELLINGEN.
Grietje op 't Hönings-arf. — 't Kriekende Kriekske. —
't Pauweveerke. — Op de Kniehorst. — Bruur Joapik. —
't Blinkende Hoanje. — **Oan 't kleine Revierke.**
Prijs f 2.90.
Van deze novellen is ook eene uitgave met platen in
prachtband verschenen.
Prijs f 8.90.

De volksvriend, 1 april 1869:

De Weledel Achtb. Heer K. Venema las ten slotte een indirect op de zaak der afschaffing toepasselijk uittreksel uit een der geniale novellen van den bekenden novellist J. J. Cremer „Oan 't revierke”, op eene wijze, die allen regt boeide. — Met een woord van dank aan sprekers en opgekomenen, en eene opwekking, om elk in zijnen kring te doen wat dienen kan tot verdrijving van den algemeenen vijand, werd de vergadering gesloten.

Algemeen handelsblad, 22 november 1871:

Met veel genoegen zullen een aantal onzer lezers en lezeressen vernemen, dat zij weder in de gelegenheid zullen zijn een lezing van den novellist **Cremer** bij te wonen. Maandag e. k. zal de gevierde schrijver in het Odéon zijn *Aon 't revierke* voordragen.

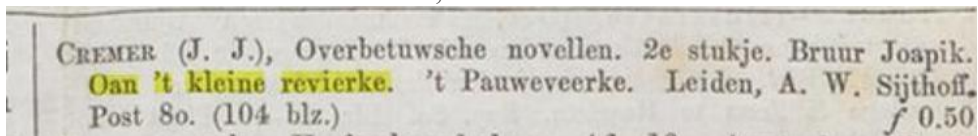
Algemeen handelsblad, 23 november 1871:

ODÉON.
MAANDAG 27 NOVEMBER 1871.
VOORDRACHT
VAN DEN HEER
J. J. CREMER,
Oan 't kleine Revierke.
AANVANG 8 UUR.
Plaatsen zijn te bespreken en Billetten te bekomen aan het Lokaal, Zaterdag 25 en Maandag 27 November, van 10 tot 3 uren,
(53451)

Nieuws van den dag, 24 november 1871:

Nieuwsblad voor den boekhandel, 20 februari 1872:

Tekening voorpagina uitgave 1872:

Apeldoornsche courant, 16 maart 1872:

In de vergadering van „het Nut” op 11. donderdag avond gehouden, werd de spreekbeurt vervuld door den bekenden Gelderschen romancier den Heer J. J. **Cremer** uit 's Gravenhage, die bij deze gelegenheid de door hem vervaardigde en in den Gelderschen tongval geschreven novelle „Aon 't kleine Rivierke” voordroeg. Dat de hoog begaafde spreker zijne hoorders en toehoorderessen wist mede te slepen, zoowel door zijne voordracht als door de echt humoristische en gevoelvolle strekking van het stuk, zal wel geen verder betoog behoeven.

Na de pauze vervolgde de Heer **Cremer** dezelfde novelle, die mede met veel belangstelling door alle aanwezigen werd gevolgd.

Wij gelooven de tolk te zijn van allen, die het voorrecht mochten smaken deze vergadering bij te wonen, wanneer wij én den spreker én het bestuur dezer afdeeling der maatschappij tot Nut van 't Algemeen, voor den genoegelijken en leerzamen avond openlijk dankzeggen.

Opregte Haarlemsche courant, 16 januari 1873:

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

Haarlem, 15 Januarij. In eene gisteren-avond in den Nieuwen Schouwburg alhier gehouden buitengewone vergadering der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen trad als spreker op de heer J. J. **Cremer**, van 's Gravenhage. Met zijn eigenaardig talent droeg hij de overbetuwsche novelle „Aon 't kleine Rivierke” voor, en hij werd door de in buitengewoon groot aantal opgekomen leden met hunne dames tot het einde toe met onverdeelde aandacht en belangstelling gevolgd.

Leeuwarder courant, 4 maart 1873:

— Hoe vele lezingen aan het Leeuwarder publiek ook dezen winter weder worden aangeboden, toch zullen zij, naar wij vertrouwen, met belangstelling vernemen, dat de heer J. J. **Cremer** eerstdaags hier in de zaal van den heer v. d. Wielen optreden en zijne keurige novelle *Oan 't kleine Rivierke* voordragen zal, die laatstelijk tot drie malen toe door hem in het lokaal *Odeon* te Amsterdam is ten beste gegeven. Wie ook bij de Leeuwarders een woord van aanbeveling noodig heeft, niet de heer **Cremer**, die nu reeds jaar op jaar hier kwam en zijne talenten op toenemende wijze zag waarderen. Ons doel is dan ook slechts het publiek voor te bereiden op een avond, die ontegenzeggelijk een groot genot zal opleveren.

Leeuwarder courant, 7 maart 1873:

LEZING
 VAN
J. J. CREMER,
Onderwerp: Oan 't kleine revierke,
Donderdag den 13 Maart 1873,
 's avonds half acht uur,
 in de Grootte Zaal van den Heer IJ. VAN DER
 WIELEN te Leeuwarden.
 Kaartjes zijn à f 1 verkrijgbaar bij den Boek-
 handelaar H. KUIPERS te Leeuwarden.
 Plaatsen zijn te bespreken Donderdag, tus-
 schen 12—3 uur, à tien cent extra.

Zutphensche courant, 11 maart 1863:

Op Zaterdag den 14 Maart e. k.,
 zal de Heer J. J. CREMER, in de ge-
 hoorzaal der Grootte Societeit te ZUTPHEN, des
 avonds ten 7 ure voordragen, zijne nieuwste
 Novelle :
„Oan 't kleine Revierke.”
 Toegangkaarten à f 1.25, zijn verkrijgbaar
 bij den kastelein der Grootte Societeit.
 Plaatsen kunnen besproken worden à 10 cts.
 den 14 Maart 's middags 12 uur.

Dorpskroniek Friesland, 13 maart 1873:

13 Maart. J. J. Cremer leest te Leeuwar-
 den zijn novelle **Oan 't kleine revierke.**

Editie 1872:

Stads- en dorpskroniek van Friesland, 1873:

Leeuwarden.
13 Maart. J. J. Cremer leest te Leeuwarden zijn novelle **Oan 't kleine revierke.**

Leeuwarder courant, 16 maart 1873:

Had het talrijk opgekomen publiek, dat jl. woensdag avond de zalen van den heer van der Wielen vulde over jammerlijke teleurstelling met regt te klagen, de belangstellende schaar, die zich jl. donderdag avond 'aldaar verzameld had, kan van beter dingen gewagen. De begaafde letterkundige J. J. **Cremer** vertoonde zich daar in al de kracht van zijn uitnemend talent. In hooge mate werd het auditorium geboeid door de meesterlijke voordragt van de overbetuwsche novelle: *aan 't kleine Revierke*, en letterlijk hing men aan des sprekers lippen, waar hij de verschillende toestanden, waaraan de novelle zoo rijk is, vertolkte op de hem eigen, onovertroffen wijze, zóó, dat de hoorder alles om zich heen vergeet en slechts oog en oor heeft voor de voorgestelde personen, die als levend voor hem staan. Den teregt gevierden novellist, zij daarom warme dank gezegd en een welgemeend tot wederziens toegeroepen.

Opregte Steenwijker courant, 28 april 1873:

— Den 21 April zal de heer **Cremer** hier eene voordragt houden. Dat niemand de gelegenheid om hem te hooren late voorbijgaan! Mogten sommigen van hier of van elders niet weten, bij wie zij zich van een toegangskaartje à *f* 1 moeten vervoegen, dan is de uitgever dezer courant bereid het hun te melden.

— Voor een publiek van omstreeks twee honderd personen droeg *Cremer* hier Maandag avond een zijner novellen voor, getiteld: Oan 't kleine Revierke.

Wij hebben er geen pen voor, om te schetsen wat hij geschilderd heeft en zullen ons wel wachten, eene poging te wagen om in hoofdrekken weer te geven, wat hij in de fijnste bijzonderheden van 't Geldersche landleven, van 't Geldersche volkskarakter ons heeft verteld. Die er bij is geweest, heeft het gevoeld en voor hem, die er niet was, zou onze schets te onvolkomen zijn. Het eigenaardig talent van den heer **Cremer** is in één woord boven onzen lof verheven.

Hij toovert met het woord en de gebaren en bederft niets door overdrijving. Hij is schilder en acteur, zooals in zijn karakter op letterkundig terrein nog een tweede moet worden gezocht.

De Nederlandsche spectator, 1874:

Nieuwe, Geïllustreerde uitgave van de
OVERBETUWSCHE NOVELLEN EN VERTELLINGEN
van **J. J. CREMER.**

GHETJE OP 't HÖNINGS-ARF. — 't KRIEKENDE KRIEKSKE. -- OP DE KNEIHORST. --
't BLINKENDE HOANJE. — BRUUR JOAPIK. — OAN 't KLEINE REVIERKE —
't PAUWEVEERKE. — KRUZEMUNTJE. — VAN BINNEN EN VAN
BUUTEN. — OP DEN ZOLDER. — MIJN OUDE JAKOB. — EEN OUDEJAARSAVOND. —
TONEN IN DEN NIEUWJAARSMORGEN. — HET JAWOORD. — ENZ. ENZ.

Aangemoedigd door de gunstige wijze, waarop de verschillende vorige edities van **CREMER'S Overbetuwsche Novellen en andere Vertellingen** door het publiek ontvangen werden, zal de Uitgever, nu de vorige drukken bijna zijn uitverkocht, daarvan eene nieuwe uitgave ter perse leggen, geïllustreerd met **Platen** van den Heer G. J. BOS. Ze zal verschijnen in afleveringen van 2 a 3 vel druks en compleet zijn in 25 afl. met **16 Platen**. Elke aflevering kost bij intekening slechts **25 Cents**.

De intekening is in iederen Boekhandel opengesteld. De eerste aflevering is alom voorhanden.
Uitgave van A. W. SIJTHOFF te Leiden. 297

Algemeen handelsblad, 22 februari 1875:

Aanstaanden Vrijdag treedt de heer **Cremer** hier ter stede weder op in het *Odéon*. Hij zal de novelle *Aon 't klein Rivierke* voordragen.

Onder den titel: een *Bloemkrans*, leesboek voor school en huisgezin, heeft de heer J. P. de Keyser indertijd eene zeer gewaardeerde bloemlezing uitgegeven uit Nederlandsche dichters en prozaschrijvers. Dezer dagen is dit boekje opnieuw uitgegeven bij D. A. Thieme, te 's-Hage. Het is gewijzigd en verbeterd en thans geheel ingericht voor schoolgebruik. Niettegenstaande den betrekkelijk zeer geringen prijs is de uitvoering net en de druk duidelijk. Het boek moge een ruimen kring van lezers vinden.

Nieuws van de dag, 24 februari 1875:

ODEON.
Lezing van den Heer
J. J. CREMER,
Oan 't kleine Revierke,
op Vrijdag 26 Februarij 1875, aanvang
8 uur.
Plaatsen kunnen aan het Lokaal opgegeven
worden van 12 tot 3 uur, en afgehaald Vrij-
dag 26 Febr. van 10 tot 1 uur. (2376)

Algemeen handelsblad 28 februari 1875:

„Aon 't kleine rivierke” heeft de heer **Cremer** gisterenavond zijne hoorders gebracht. Het verheugde ons, dat de zaal van het *Odéon* zoo goed bezet heeten mocht; meer nog dat de aanwezigen herhaaldelijk blijken gaven, dat zij het genot waardeerden van door **Cremer** te hooren voordragen een novelle van **Cremer**, met al het gevoel, den eenvoud, de schalkschheid hier en daar, die aan zijn werk zoo groote aantrekkelijkheid verleen.

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 29 november 1876:

Oefening kweekt kennis.

Gister-avond was den leden van *Oefening* een zeldzaam genot bereid. De heer J. J. Cremer trad toch weder op. Geen wonder dat de zaal tot in haar uiterste hoeken met een belangstellend gehoor niet slechts gevuld, maar overvuld was. En ook nu vond hij waardering en verwierf aller toejuiching.

Het talent van den heer Cremer is dan ook van dien aard, dat men niet moede wordt het te bewonderen, want het is als 't ware telkens nieuw. Niemand zal hem noemen den grootsten schrijver of novellist van het land; maar de uitnemendste spreker, wij zouden bijkans zeggen de meest dramatische redenaar, verdient hij ongetwijfeld te heeten.

En is hij dan al niet de grootste auteur, moet hij wijken voor een schrijvers-talent als bv. dat van een mevrouw Bosboom-Toussain, toch komt hem in zijn genre de kroon der eere toe; als novellist van de Betuwe is hij onverbeterlijk.

Wie toch kan het leven der Betuwers schetsen zoo als hij? Wie weet daarbij te grijpen in het hart en het gemoedsleven zoo als hij?

Geniet men veel als men Cremer's Betuwsche novellen leest: men leert hem nog hooger plaatsen, nog meer lief hebben bovenal, als men ze hem hoort voordragen. Dan eerst komen elk woord, elke trek, elk denkbeeld tot hun ware regt. Men leeft dan eerst ten volle mede met de helden en heldinnen van zijn dichterlijke vinding, en die toch op zoo eenvoudig een tooneel zich bewegen en in schijnbaar zoo alledaagsche toestanden worden voorgesteld, maar wier aandoeningen en gewaarwordingen dikwerf van zoo diep tragischen aard zijn en ons toonen doen hooren, die ook trillen in het meest ontwikkeld menschenhart.

Don't kleine revierke, de novelle waarop Cremer ons gister-avond vergastte, is ook zulk een proeve van zijn talent.

Reeds eenmaal hadden wij het voorrecht gesmaakt het hem te hooren voordragen, nu veertien jaren geleden, doch het was ons, als hoorden wij het nu voor het eerst.

Is de intrigue hoogst eenvoudig: 't mislukken van Lammerts' huwelijk met 't rijke Trieneke, dat hij uit luiheid en hoogmoed tot vrouw begeerde, niet om haar, maar om haar vaders erf en erfenis, en 't geluk dat ten slotte Geertje, de tijdelijk miskennde, nog te beurt valt, als Lammerts haar echtvriend toch wordt: — de kracht van Cremer lag ook nu in de details. Ze allen te noemen zou ons te ver voeren; dit is trouwens niet noodig, want de kennismaking met *Don't kleine revierke* ligt onder ieders bereik, omdat het reeds 't licht zag.

Toch kunnen wij van enkele momenten niet zwijgen. De schildering van Trieneke en Lammerts, als deze laatste den angel van den hoogmoed in het hart der eenvoudige en arbeidzame maagd tracht te slaan; de openbaring van Lammerts traagheid en opkomenden hoogmoed op het ploegveld; straks, Lammerts ontmoeting met Geertje; Geertje's zielestrijd; de scène tusschen moeder en zoontje op 't Putters-Erf; Lammerts' voorbarig hoogmoeds-genot in de pronkkamer van de boerderij; bij Lammerts' grootvader, aan den vooravond van den dag, waarop de laatste koe zal worden te gelde gemaakt; vooral het tafereel in den koestel; de wedergeboorte van Lammerts op 't arbeidsveld, en dan het slottooneel op 't Putters-Erf, op grootvaders honderdjarig oogstfeest, — ziet, dat alles is roerend schoon en ontlokte, bij het heengaan, aan allen, die gevoel hebben voor 't waarachtig verheffende in de kunst zooals zij weet na te schetsen wat de natuur en 't menschen leven te zien geven, een nieuwen lofspraak op Cremer en een woord van innigen dank voor het heerlijk genoegen, aan honderden bereid.

Alphabetische naamlijst der boeken, 1877:

Cremer (J. J.), Overbetuwsche novellen. Nieuwe geïll. uitgave. afl. 20-25 Leid., A. W. Sijthoff post-8o. (Compl. in 25 afl. m. 16 pl.) p. afl. f 0,25
— Overbetuwsche novellen. Geïllustreerde uitgaaf. Leid., A. W. Sijthoff. (339 m. 9 pltn.) post-8o. geb. en verg. op sneê. 2,50.
INHOUD: Grietje op 't Höningsarf. — t Kriekende Kriekske. — Op de Kniehorst. — 't Blinkende Hoanje. — Bruur Joapik. — **Oan 't kleine Revierke.** — 't Pauweveerke. — Kruuzemuntje. — Van binnen en van buiten.

Opregte Steenwijker courant, 24 september 1877:

— Op 8 October s.k. zal de heer J. J. **Cremer** te Meppel spreken.

Leeuwarder courant, 5 oktober 1877:

SNEEK. LEZING SNEEK.
van J. J. CREMER,
Vrijdag 12 October a.s.; in de Grootte Zaal van AGEMA.
Onderwerp: **Oan 't Kleine Revierke.**
Prijzen der plaatsen f 1. Plaatsen te bespreken van af Donderdag 11 October.
AANVANG 7½ UUR.

Opregte Steenwijker courant, 15 oktober 1877:

— De heer J. J. **Cremer** uit den Haag heeft te Meppel zijne bekende novelle: „Aon 't kleine rivierke” met succes voorgedragen.

Bredasche courant, 6 december 1863¹⁸⁷⁷:

Breda, 5 Dec. De tweede openbare vergadering van de leden der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, zal plaats hebben op Woensdag 12 dezer. In deze vergadering zal als spreker vóór en na de pauze optreden de heer J. J. Cremer van 's Gravenhage.

Bredasche courant, 16 december 1877:

EENE NUTSLEZING.

De heer J. J. Cremer is een der weinige gelukkigen, die op hunne letterkundige loopbaan bijna niets dan voorspoed vinden; die slechts rozen, lauweren en . . . goud, maar nooit distels garen. De kunst om opgang te maken, om populair te worden, is zeldzaam, en dikwerf voor den kunstenaar en letterkundige, ondanks de grootste inspanning, niet te verkrijgen; en toch, zou men zeggen, schuilt ze wel eens, evenals 't geluk, in een klein hoekje, en behoort er slecht de greep eener bedrevene hand toe, om ze daar te vinden.

Niemand zal ontkennen, dat Cremer en zijne werken populair zijn. Waar hij met zijn schepingen voor het publiek optreedt, — in het groote Amsterdam, in den vorstelijken Haag, of in de meer nederige provinciestad, — overal vindt hij volle zalen, aandachtige hoorders en levendige toeluchting. Of Cremer evenveel belangstellende lezers als hoorders vindt, is echter een vraag, welke we niet toestemmend durven beantwoorden, en wel, omdat we meer dan eens ook deze vraag hebben hooren opperen: hoe zal het met zijne populariteit gaan, als hij er eens niet meer zijn zal om zelf de Overbetuwsche novellen op zijne eigenaardige en meesterlijke wijze, voor te dragen?

Voor hen, die geheel vreemdelingen zijn in de Geldersche dialecten, is het lezen van het Overbetuwsch niet heel aantrekkelijk; maar heeft men eenmaal Cremer's voordracht bijgewoond, dan geraakt men er allicht mede ingenomen. Het klinkt goed en somtijds zelfs zoetvloeiend.

't Verhaal waarop de heer Cremer ons verleden Woensdag vergastte, is een van die landelijke tafereeltjes, zooals hij ze bij voorkeur en met bekwame hand en veel inspiratie teekent: een idylle in Geldersch-boersch gewaad en boersche spraak.

De karakters in de novelle »Aan 't kleine revierke» zijn geen van alle in eenig opzicht boven 't zeer gewone verheven. De handelende personen zijn boeren, zooals men ze overal vindt, en die zich, door Cremer geïnspireerd, nu en dan beschaafd en zelfs eenigszins dichterlijk uitdrukken. Van een eigenlijke intrige kan in een zoo klein verhaal wel geen sprake zijn; en toch is er iets zeer aantrekkelijks in deze eenvoudige geschiedenis, en, door Cremer verteld, boeit ze zelfs in hooge mate. Sommige gedeelten oefenden blijkbaar op het opmerkzame auditorium een onweerstaanbaren indruk uit. Zoo, bijv., was het tooneeltje in de pronkkamer, waar Lammert tegenover Van Speijk en Mazeppa filosofeert, onbetaalbaar om zijn humor, en niet minder om de wijze, waarop het werd voorgedragen. Treffend en roerend zijn het avond-tooneeltje in 't huisje van den ouden Weijer, en de toespraak van den honderdjarigen grijsaard tot zijn roodvale, die Levi den volgenden dag zal weghalen. Als Cremer dat vertelt, waant men den stokouden man te hooren weeklagen; ziet men zijn gebogen gestalte vóór zich, en voelt men zich aangegrepen door sympathie en medelijden voor dien armen afgeleefden stumpert.

Over de voordracht van Cremer is slechts ééne stem, en dat is die van onverdeelde goedkeuring. We gelooven niet dat één kunstenaar in ons land hem daarin overtreft. Over de innerlijke waarde zijner vertellingen zal de geschiedenis onzer letterkunde haar oordeel vellen. Wij, die Cremer zelf hebben hooren verhalen, zijn geen onpartijdige rechters. Uitmuntend is overigens de strekking zijner novellen. »Oan 't kleine revierke», hoe eenvoudig ook in conceptie, bevat een goede gezonde en practische moraal, welke men vindt in den laatsten regel van het dorschlied:

»'t Wark daar komt Gods zegen op»,

en in de slotwoorden van de novelle zelf:

»Vlijt loont er zien heer!»

De Nutslezing van verleden Woensdag heeft ons een onvergetelijken avond verschaft, waarvoor wij den heer Cremer, en het Bestuur onzer Nutsafdeeling dat hem in ons midden bracht, dankbaar zijn.

Rotterdamsch nieuwsblad, 8 november 1878:

VOORDRACHT
VAN DEN HEER
J. J. CREMER,
zijner Overbetuwsche vertelling
Aan 't kleine Rivierke,
op Donderdag 14 November a.s.,
des avonds ten 8 ure,
in de Zaal der Maatschappij: „Tot Nut
VAN 'T ALGEMEEN”.

TOEGANGBILJETTEN te verkrijgen
bij den Custos, aan het Gebouw in den Oppert.

Nieuws van de dag, 19 januari 1880:

Op verzoek van verschillende
Families, stelt de Heer
J. J. CREMER
zich voor op Donderdag 5 Fe-
bruari a. s., in *Odéon* te lezen:
Aan 't kleine Rivierke,
dat de zeker **LAATSTE Voor-**
dracht in dit seizoen zal zijn.

Nieuws van de dag, 27 februari 1880:

Gisterenavond trad de Heer **Cremer**
in *Odéon* voor een talrijk gehoor op met de voor-
dracht neen, voorstelling, van zijne bekende Betuw-
sche novelle «Aan 't kleine rivierke».

De grootste lofspraak op Cremer's voordracht is
zeker, dat men, door de wijze waarop de schrijver
zijn verhalen «voorstelt», daarin schoonheden ontdekt,
die men bij het lezen over het hoofd gezien had of
niet kunnen vinden.

Algemeen handelsblad, 28 februari 1880:

Omtrent de voordracht van den heer **Cremer**, die wij tot ons leedwezen verhinderd waren bij te wonen, ontvangen wij, op ons verzoek, van vriendelijke hand het volgende:

Een avond in Odéon, onder het gehoor van den heer **Cremer**, is en blijft een aangename uitspanning. Wij werden Woensdagavond opnieuw geboeid door de lieve vertelling: Aan 't kleine revierke. De heer **Cremer** kan zoo juist de natuur van het bevallige Gelderland wedergeven, dat wij er meenen tegenwoordig te zijn; zijne voordracht is zoo natuurlijk, zoo naef en daarbij zoo waar, dat wij ons geheel verplaatst zien in het tooneel, dat hij ons voorstelt. De heer **Cremer** bezit in hooge mate het talent, verschillende personen, zoowel in hunne gebaren als in hunne stemmen, te vertegenwoordigen, zoo zelfs, dat, indien wij de oogen sloten, men zou meenen meerdere personen te hooren. Een jong meisje, een eenigszins ijdel deerntje, een boerin van middelbaren leeftijd, een knap jongman, een honderdjarige grijsaard, al deze uiteenlopende karakters worden even natuurlijk voorgesteld.

De heer **Cremer** boeit en laat ons hartelijk lachen door het meesterlijk voordragen der alleenspraak van Lammert, den luien bouw knecht; hij stelt dien jongen boer, die zulke hooge gedachten heeft, uitstekend voor, vooral bij het „piepke stoppen” op het land en in de alleenspraak in de pronk-kamer van 't Putters-arf. De dikke boerin, meesteres van genoemde hofstede, in hare verontwaardiging, eerst over hare dochter, als zij die op „warkdag” in 't „Zundagsch” gekleed ziet en later over den luien Lammert, als zij hem in haren nooit gebruikten armstoel ziet zitten, is mede prachtig natuurlijk weergegeven. Trieneke van 't Putters-arf en Geurtje ten Bosch, het pleegkind van den ouden Arie, Lammert's grootvader zijn lieflijke jonge meisjes typen. Dolfke het bedorven schoolknaapje zien wij letterlijk staan pruilen en verheugd wegvliegen met de cent in de hand, die moeder hem „veur de heufden” gegeven had. Maar van den honderdjarigen Arie, schijnt de dichter (want dat de heer **Cremer** in den volsten zin des woords dichter is behoeven wij wel niet meer te zeggen) eene bijzondere studie gemaakt te hebben, zijn stem is hier treffend natuurlijk en de bekende grinsen en lachjes

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant 9 juni 1880

deelde goedkeuring daarover uitgesproken... Plotseling zwijgt de leider van het gesprek: hij heeft **Cremer's** novelle, waarmede hij met de rechterhand over de tafel speelde, geopend, en zijn zwarte, flinkerende oogen zijn op de eerste bladzijde gevallen. Hij leest, en hij slaat het blad om, en leest nog voort. En toen, de lange haren van voor zijn oogen wegstrijkend, heft hij het hoofd op en zegt op zachten toon: „Toch zou ik nog wel een paar dagen van mijn leven willen geven om die bladzijden geschreven te hebben!”

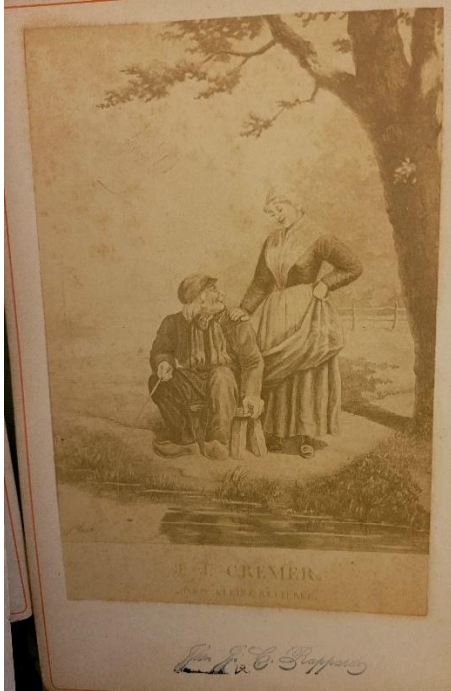
„Het was het begin van „Oan 't kleine revierke”, en hij die het zeide was Bakhuizen van den Brink.”

De toekomst 1880:

houden. Tot zijne schoonste stukken van voordracht behoorden zeker het roeien op de rivier in 't *Blinkende Hoanje*, de wedren in 't *Paauweveerke*, het ploegen in *Oan 't kleine Revierke*.

Gesteund werd hij in zijne voordracht door zijne uitmuntende oogen : rechtop staande kon hij zijn schrift of boek, al lag dit op eene tafel met een geheel toegeslagen lessenaar, gemakkelijk lezen.

J.C. Rappard – Album van Nederlandsche schrijvers : fotografieën van oorspronkelijke teekeningen. 1^e serie. Leiden: B. Blankenberg, (firma Couvee & Co.), ca 1880.

Gerard Kekker in *De gids*, 1881:

voorafgaat. Waar haalt Cremer de woorden vandaan om die werking van den wind op den vloed te schetsen, de kleuren voor het oog te tooveren, de geluiden ons te doen hooren? Zelfs hij, die het leest, voelt zich in de boot gezeten welke met den stroom kampt; hoeveel te dieper moest de indruk zijn, wanneer hij dit tafereel schetste met de zeggingskracht, zijne buigzame stem eigen.

Als een meesterstuk van schildering, niet van het gezellig verkeer of den strijd der elementen, maar van het inwendig

[p. 231]

gemoedsleven, kan daarnaast gesteld worden de overpeinzing van Lammert in 't *Kleine Revierke*, als hij, in den gemakkelijken stoel tegenover de beeltenis van van Speyk gezeten, mijmert over het leven dat hij leiden zal, wanneer hij de dochter des huizes heeft getrouwd.

In elk van zijne novellen komt er minstens één zulk een mijmering voor. Zij zijn Cremer's fort. Hij vorscht bij zich zelve na, hoe een persoon met deze of gene eigenschap in dezen of genen toestand denken en voelen moet, en

Nieuwsblad voor den boekhandel, 9 december 1881:

Onderstaande circulaire werd heden door mij verzonden.

Geachte Confrater!

Ik kocht van wijlen den Heer J. J. CREMER het kopijrecht van:
 Grietje op 't Hónings-arl. Naar omhoog.
 Mijn oude Jakob. Wat vader Harmen vertelt.
 't Kriekende kriekske. Zes schetsen in eene lijst.
 't Pauweveerke. Een winteravond.
 Op de knichorst. Alles wel.
 Bruur Joapik. 't Lot in den kerkbuil.
 't Blinkende hoanje. Wat ik zag en hoorde in den
 Oan 't kleine revierke. spoorwagen en binnen de
 Arme Samuel. wachtkamer.
 Portretten. **Kruuzemuntje.**
 Kees Springer in de kerk. Van binnen en van buiten.
 Kees Springer buiten de kerk. Het jawoord.
 Driemaal gezien. Op den zolder.

Van wijlen den Heer D. A. THIEME kocht ik:
 Wouter Linge. Een Oudejaarsavond.
 Sinterklaas. Tonen in d. Nieuwjaarsmorgen

Van enkele dezer Novellen kwam ik met den auteur overeen, ze tegen eenige vergoeding in een meer complete uitgave te laten opnemen, van andere werd dit belangloos door mij toegestaan; natuurlijk onder voorwaarde dat die Novellen alleen in de complete werken opgenomen en niet, onder welken vorm ook, afzonderlijk uitgegeven of verkocht mochten worden.

Bij de veiling van het fonds van den Heer P. VAN SANTEN werd deze bepaling in den catalogus opgenomen. Ze luidt als volgt:

„De deelen van CREMER's Rom. werken mogen, wegens de bestaande contracten met de primitieve Uitgevers, niet afzonderlijk verkocht worden. De eventuele koper is gehouden zich naar deze bepaling stiptelijk te gedragen”.

Nu de werken van CREMER opnieuw onder den hamer komen en die bepaling niet duidelijk in den catalogus is vermeld, gevoel ik mij, op advies van den Heer Mr. AUG. PHILLIPS, Advocaat te Amsterdam, verplicht, den Boekhandel te herinneren, geen deelen van CREMER, waarin bovengenoemde Novellen voorkomen, apart te verkoopen, *daar ik mij voorbehoud dit ten strengste te vervolgen.* [5007]

Met achting,

Leiden,
 8 Dec. 1881.

Uw Dw. Dienaar,
 A. W. SIBTHOFF.

Catalogus der schilderijen tentoonstelling Rotterdam 1882:

HOET, H. G. ten, te Amsterdam.

148. Landschap bij Staphorst.

149. Oan 't kleine Revierke.

Oud en nieuw letterkundig leesboek Leopold, 1888:

1) Denk onder andere aan den brief van Huibert Pols in: 't Kriekende kriekske, en herinner u het weergaloos koddige tafereel in: Oan 't kleine Revierke van Lammert, in den armstoel, met het portret van Van Speyk vóór en de prent van Mazeppa achter zich, die hij beurtelings tot onderwerpen van zijne overpeinzing maakt.

2) Uit Bruur Joapik. — 3) In den bekenden wedren tusschen den hoovaardigen Hannes met zijn Mieke voor de kapsjees, en boer Millis op zijn zwart-ruin Keeske, uit 't Pauweveerke. — 4) In Kruuzemuntje. — 5) Uit Het blinkende Hoanje. — 6) Uit Oan 't kleine revierke.

G. Kalff — Oan 't kleine revierke, De gids, 1887:

Bij deze kinderen uit het volk sluiten zich de boerenkinderen aan, welke Cremer in zijne 'Overbetuwsche Novellen' schetste. Dikwijls zijn de portretten der kinderen beter gelukt dan die der ouden, welke wel eens iets onnatuurlijks en conventioneels vertoonen. Allerliefst is het schetsje van de kleine Paul en Anneke, spelend en stoeiend op den deel van Deine-Meu; ook Kruizemuntje is eene aardige figuur, evenals Dolfke uit de novelle 'Oan 't kleine **Revierke**.'

Niemand heeft nog, voor zoover ik weet, in bijzonderheden aangewezen, welken invloed het bezit van koloniën op onze letterkunde geoefend heeft. Toch zou het der moeite waard zijn, dit te beproeven. En zeker zal hij, die het onderneemt, rekening moeten houden met den genialen schrijver van 'Max Havelaar.'

Multatuli's geest, machtig en ontvankelijk, schiep ook de idylle van Saïdjah en Adinda: een kunstwerk, al was de kunst hier slechts middel, geen doel; een verhaal schoon en aangrijpend als weinige andere, maar eindigend in bloed en vuur. Tal van fraaie tafereeltjes zou Raden Saleh kunnen schetsen uit het leven dier Javaansche boerenkinderen, al gaf Multatuli slechts hier en daar een trek aan; de kleine Saïdjah met zijnen karbouw de sawah ploegend, de aanval van den tijger, Adinda sarongs wevend en droefheid teekenend op haar weefsel.

Behalve deze kinderbeeldjes schiep de man, die veel geleden heeft, nog een ander: het beeld van een gevoelig, dichterlijk kind, hooggeboren naar den geest, strijdend maar meer nog lijdend te midden zijner bekrompene, platburgerlijke, kleinzielige omgeving.

Dagblad van ZuidHolland en sGravenhage, 6 maart 1889:

* De ook door ons blad aangekondigde openbare bijeenkomst van de Haagsche afdeeling van den *Volksbond* was ditmaal niet zoo druk bezocht als wel vroeger het geval was. Vermoedelijk was dit tengevolge van de weinige verscheidenheid, die het programma aanbood, doch de afwezigen hebben ook nu weder ongelijk gehad.

De voordracht van den heer ds. J. D. Koch, van Assendelft, van Cremer's Overbetuwsche novelle „Oan 't kleine revierke", gaf den aanwezigen zeer veel genoegen; dit bleek herhaaldelijk door de luide toejuichingen, welke den spreker te beurt vielen.

Het Bestuur van de afdeeling liet ook ditmaal niet na, de aanwezigen op het heilzame doel van den Bond te wijzen en richtte daarom aan alle ingezetenen der residentie de uitnoodiging om als leden tot den *Volksbond* toe te treden.

Delftsche courant, 18 december 1889:

— Voor eene met toehoorders dicht bezette zaal trad gisteren in het Departement Delft der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, als spreker op Dr. J. D. C. Koch uit Assendelft. De heer Koch heeft van Cremer's novellen eene bepaalde studie gemaakt. Het over-Betuwsche dialect waarin deze novellen geschreven zijn maakt de lezing er van voor den oningewijde moeielijk. Wanneer men nu iemand heeft die met de uitspraak en den klank der woorden alsmede met den zinsbouw ten volle vertrouwd is, dan wordt het een genot ze te hooren lezen. Zoo ook was het gisteren avond toen de spreker, even als de vorige maal dat hij hier optrad, eene van Cremer's novellen aan zijn aandachtig luisterend publiek voorzong. Voorzong, ja dat is het juiste woord voor de wijze waarop hij de handelende personen van »Oan 't kleine revierke» voor zijne toehoorders deed optreden. Ieder karakter en elke fijne schakeering kwam door sprekers schoone voordracht tot zijn recht.

De bundeltjes »Cremer's novellen» zijn zoo algemeen verspreid en de inhoud bij zoo velen bekend dat wij ons ontalagen mogen rekenen een kort overzicht te geven van de door spreker voorgedragen novelle.

— Gedurende de maand November is in de spaarbank alhier

Korte geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, 1903:

zoo geestig te schetsen. Wie kent niet »Kruisemuntje, Deme Meu, Oan 't kleine revierke, 't Pauwveerke, 't Kriekende Krieksk»? Het zijn allerliefste verhalen, waarin de schrijver zijn edel hart openbaart.

Provinciale Drentsche en Asser courant, 7 november 1891:

Hoogeveen, 5 Nov. Gisteravond werd door den heer A. J. D. Schotsman van Assen eene voordracht gehouden voor de leden en begunstigers van de Werkliedenvereeniging alhier. De heer Schotsman droeg met veel talent een novelle van Cremer voor, getiteld : »Oan 't kleine revierke.» Het verhaal, op degelijke wijze weergegeven, boeide van het begin tot het einde. Een daverend applaus viel den spreker ten deel, dien we hier nog eens gaarne willen terugzien.

Nieuws van den dag, 15 augustus 1894:

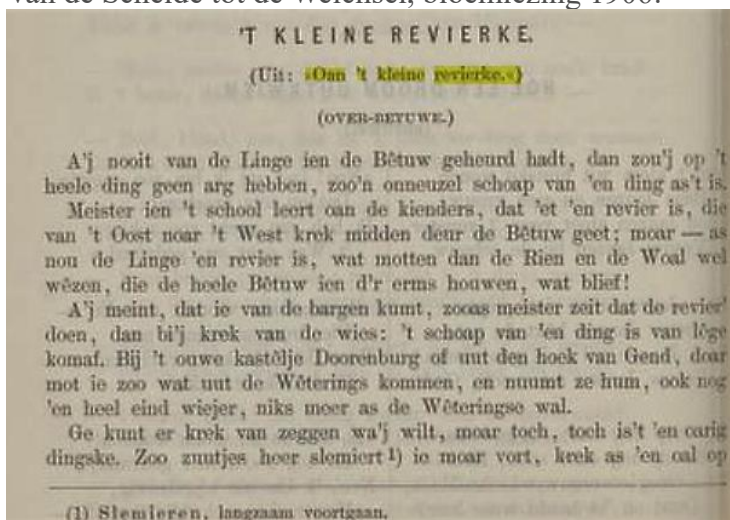

Korte geschiedenis van de Nederlandsche letterkunde, 1903

wel aan zijn idyllische „*Betuwsche en Overbetuwsche novellen*”. Deze naïeve verhaaltjes, in den klankrijken, zangerigen Gelderschen tongval geschreven, verplaatsen den lezer in de lieflijke dreven van het schoone Gelderland, te midden van de gemoedelijke, eenvoudige bewoners, die Cremer met zijn fijnen kunstenaarsblik, van zijn jeugd af, had bespied om ze daarna zoo geestig te schetsen. Wie kent niet „*Kruizemuntje, Deine Men, Oan 't kleine revierke, 't Pauwveerke, 't Kriekende Kriekske*”? Het zijn allerliefste verhalen, waarin de schrijver zijn edel hart openbaart.

Het groote succes, dat de landelijke schetsjes van Cremer behaalden, deed eenige schrijvers naar de pen grijpen om ons ook de plattelandsbewoners van andere provinciën en hun eigenaardige zeden in hun dialecten te teekenen. Tot dezen behoort

Van de Schelde tot de Weichsel, bloemlezing 1906:

De vrouw, 15 december 1906:

kinderboeken. ¹⁾

Met jongelui boven 14 kan men m. i. ook gerust lezen *De drie getrouwen* van Gustav Frenssen, bij C. L. G. Veldt, te Amsterdam.

Welke van de werken van Dickens, Walter Scott, Van Lennep, Bosboom Toussaint, Schimmel, Cremer, Fritz Reuter, Shakespeare, Vondel en andere klassieke schrijvers, de ouders voor hun „rijpere jeugd” geschikt achten, kunnen deze zelf natuurlijk beoordeelen. Ik wijs hier op de goedkoope uitgaaf van Scott bij D. Bolle te Rotterdam, het „Letterkundig Pantheon” bij W. J. Thieme te Zutphen, waarin men Vondeis werken gedeeltelijk vindt, en de zooeven genoemde „Leidsche herdrukken”, waarin men veel van Cremer en Van Lennep vindt, o. a. de volgende:

J. J. Cremer: *’t Pauweveerke*, *’t Kriekende Kriekske*, *Kruuzemuntje*, *Op de Kniehorst*, *Bruur Joapik*, *’t Blinkende Hoanje*, *Oan ’t kleine Revierke*, *Grietje op Heuningsarf*, *Bella Roel*, *’t Hartje op de Veluw*, *Deine-Meu*, *Van binnen en van buuten*, *Eene Zoogmoeder*, *De Koffievrouw*, *Wiege Mie*, *De rechte Jozef*, *De oude Wessels*, *De Reis van Meeuwsen*, *De Vriend van den Huize*, *Op den Zolder*, *Fabriekskinderen*, *Monte Carlo*, *Naar omhoog*, enz., *De Betuwsche Neef*, *Ritters Dans*.

Westlandsche courant, 12 november 1910:

— „Nut en Genoegen” alhier noodigt hare leden voor de tweede maal in dit seizoen uit op Vrijdag 21 dezer, wanneer zal optreden de heer J. H. Lamping, met de voordracht van een der Over-Betuwsche novellen van Cremer, getiteld: „Oan ’t kleine **revierke**”.

In December, vermoedelijk Woensdag den 28sten, zal de Vereeniging „T. o. v. i. d. o. van ’s Gravenhage” optreden met het succes-blijspel in 4 bedrijven „Mister Forster uit Chicago”.

De nieuwe courant, 30 september 1911:

Overigens is 't weer vrederust in Veluwe en Betuwe, waar intusschen nog zwaar wordt nageboomd over de „meneuvels”, over de episoden eruit die men met eigen oogen mocht waarnemen. Vooral daar „oan 't kleine re vierke” waar Cremer de schetsen schreef die we in jonger jaren zoo gretig ter hand namen, langs de Lingeboorden met die prettige kleine stadjes, waar 'n uniform onder gewone omstandigheden tot de zeldzame dingen behoort, dáár vooral zal 't gesprek tijdens de komende winteravonden nog vaak teruggaan naar 't einde van September, toen de herfstnatuur op haar mooist was en zoo heerlijk glansde over dat beweeg en gedaver der strijdende massa's. . .

Manoeuvres dienen niet om te laten zien hoe 't moet maar om te leeren hoe 't moet.

Winschoter courant, 10 augustus 1913:

Wie kent elders zulke liedjes? Misschien ouderen van dagen in de Betuwe? Cremer laat in het slottaferreel van zijn novelle Oan 't kleine re vierke de honderdjarige grootvader, bij het „maatvol geklepklop” van de dorsers zingen:

Lange vlegel, wonderklop,
Sloa d'r helder lochtig op
Vief en twintig duuzend slag,
Ielken korten wienterdag.

Met verdrag.

Vlegel! klap 'em, klep 'em, klop,
Die 't niet gleuft, op stuggen kop.

Meermalen heb ik mij afgevraagd: schuilt achter deze idealiseering ook werkelijkheid? Kende Cremer dergelijke dorsliedjes?

Een andere groep zijn de liederen, gezongen bij landbouw- en veldfeesten. Eerst de oogstliederen. De vlasoogst gaf in verschillende streken aanleiding tot feestvieren en dansen op het

Het leven, 20 januari 1914:

Vele, vele jaren geleden vestigde onze bekende volksschrijver J. J. Cremer in een zijner novellen, getiteld: „Aon 't kleine rivierke”, de aandacht van ons Nederlanders op een bepaald gedeelte der Betuwe, hetwelk doorstroomd wordt door de Linge.

Dit kleine rivierke is in droge zomers op vele punten niet meer dan een breede sloot of smalle vaart en kijkt de vreemdeling dan ook eenigszins verbaasd op als hij, in den Rijksweg tusschen Utrecht en 's-Hertogenbosch, bij het dorp Geldermalsen een met vele paaljukken, feitelijk op het weiland gebouwde brug ziet, over welke langgerekte brug het landverkeer tusschen Noord en Zuid en natuurlijk ook omgekeerd moet plaats hebben.

K. Lantermans in De nieuwe taalgids, 1918:

Als de boerenmensen gaan praten in die verhalen, dan is het, of op eens 't *zonnetje gaat schijnen* over een anders grauw landschap. En - treffend genoeg - als de dichter in CREMER aan het woord is, dan spreekt hij dialect. Hij kijkt dan naar de mensen en de natuur, niet met de oogen van een stadsheer, maar met de blikken van 'n eenvoudigen landman, en wat hij zegt, is: *poëzie*. Maar o, als de stadsheer aan 't woord komt. Dan wordt de taal stijf, houterig; de woordenkeus ongeschikt, aanstellerig, deftig.'

Ik voeg hier aan toe: 'Och, dat het zonnetje steeds geschenen hadde.'

Want juist in die tweeheid schuilt CREMER's fout. ①

Ik neem ter verduidelijking een stukje uit: 'Aon 't kleine **revierke**' Lammert van Tuil ligt, enveloppé de sa grandeur, in den armstoel en kijkende naar het schilderij van Mazeppa houdt hij de volgende alleenspraak:

'Wat leit die kerl daar toch lui op dat peerd. Mo'j al 'en heele rijer veur wêzen. Ien zoo'n ermstoel is 't mekkeliker, veul bêter. Alêvel, 't wordt tied um noar huus te goan êten.... Och, 't kan wel loater. Geurtje zal 't wel werm houden.... Och, harrejennig....' - Lammert rekt zich de leden: 'Geurtje, wat goeng ze lochtig; met hóár was ie nooit ien zoo'n koamer gekommen; altied den eigeste sloaf gebleven.' - Geeuwend: 'Och, harrejennig.' De armen slaat hij achter om 't hoofd, - went die bovenste leuning van 't stoel is toch hard. De beenen strekt hij nog verder uit. Hakende met de punt van zijn vetleeren schoen, trekt hij den meest nabijzijnden stoel bij de sport naar zich toe en legt er de beenen op. De oogleden vallen dicht, lodderig gaan ze weer open; open en dicht; en - als een mug hem soezende piept langs het oor en eindelijk juist op zijn voorhoofd komt zitten, dan blaast hij zoo telkens eens even naar boven, went - de erms het ie nou eenmaal um 't heufd gesloagen

zitten, dan blaast hij zoo telkens eens even naar boven, went - de erms het ie
nou eenmaal um 't heufd gesloagen....

Ziehier een meesterlijke teekening van een trotschen, luien Betuwnaar. Heeft een schrijver de gave om zijn personen scherp uit te beelden, dan voelt de lezer zich telkens vereenzelvigd met zoo'n persoon. Dit hierboven staande stukje lezen we en er is niemand in

[p. 285]

de kamer: ik ben namelijk die Lammert en daar opeens bij dat zinnetje: 'Lammert rekt zich de leden', daar is de ban gebroken, daar staat de lezer en dus ook Meneer CREMER (met een wit vest aan) in een hoekje dien boer te bekijken. En er mag niemand anders in de kamer zijn. Maar daarna begint hij weer Betuwsch te praten. CREMER sluipt voor ons gevoel weer uit de kamer, om straks 'geeuwend' weer terug te komen.

Dat is het, wat den lezer zoo ontzettend hindert bij dat voortdurend veranderen van tooneel. Als ik een Novelle van CREMER lees, dan heb ik hetzelfde onaangename gevoel, als wanneer beneden mij iemand de sonate pathétique speelt, maar telkens een fout maakt en dan even wacht om de passage over te spelen: mijn geest wordt telkens geschokt en komt niet tot rust, want ik hoor geen geheel.

In diezelfde stemming moet ook CREMER zelf bij het schrijven verkeerd hebben: nu eens boer, dan weer Meneer. De gevolgen bleven niet uit, want behalve stukjes in het dialect en stukjes in het Hollandsch zijn er ook gedeelten van half om half, waarvan ik soms niet kan uitmaken, wat CREMER bedoeld heeft. Laat ik een voorbeeld nemen uit het bovenstaande fragment. Indien mijn lezer even daarin wil opzoeken: 'als een mug hem soezende piept langs het oor....' Welnu, hebt ge het zinnetje opgezocht? Ja? Wat beteekent dan dit 'soezende'? Soezen, sluimeren, slapen, is het niet? Mis meneer, dat zou onzin zijn: een slapende mug vliegt niet. Het is een verdwaald Betuwsch woordje, dat suizen beteekent. Niet-Betuwsch-

NRC 19 november 1921:

Vóór het winkelraam.

Pauwevoerko, Oan 't kleine revierko — als Cremer er nu mee kwam, zou hij nog slagen, gelijk toen wij ouderen, jong, hem hoorden? Do gedachten gaan naar het internationale, hoe zouden zo bij het gewest'lijke toeven?.... Hier is van een dik boek een tweede druk. En kijkt ge naar de vijf laatste bladzij's: ze leoren u dat aier eieren zijn en benhoes binnenhuis en wie van een brug spreekt, een boterham meent. Want zoo doet men in Groningerland. Van „Menschen uit het Groningerland" heeft P. Keuning verhalen geschreven, Kinderen in verstand en in boosheid; vertellingen, dus, over brave lieden, van wie gemoedelijk verhaald wordt. Is het om deze gemoede-

Landleven, bloemlezing 1923:

J. J. CREMER

Uit : OAN 'T KLEINE REVIERKE.

Lammert van Tuij heeft zes jaar geleden met kermis van Geurtje ten Bos, die toen juist bij zijn grootvader in huis was gekomen, een tabaksdooz gekregen, een mooie koperen, en de herlogemaker van het dorp heeft er hun beider namen

AVRO-bode, 13 november 1927:

De kamer zat vol en er werd weinig of niet gesproken, want juist werd een lezing aangekondigd. „Oan 't kleine revierke van Jacobus Jan **Cremer**“, deed de omroeper zich hooren. En even later klonk er uit den luidspreeker: „A'j nooit van de Linge ien de Bétuw geheurd hadt, dan zou'j op 't heele ding geen arg hebben, zoo'n onneuzel schoap van 'en ding as 't is“.

Tax zat ingespannen te luisteren, toen hij hoorde van dat revierke. Wat wàs daar ook mee? O ja, nu wist hij 't. Vorige winter op 't Nut had ie 't ook gehoord en erg mooi gevonden.

Toen de redenaar den eersten zin gezegd had, gaf Tax een slag op zijn broek en zei met voor hem ongewoon enthousiasme. „Da's poddorie van die luije knecht, wist ik dat dat ook door het radio kon?“

Expositie van LWR Wenckebach, 1929:

L. W. R. WENCKEBACH werd den 12 Januari 1860 te 's-Gravenhage geboren. Zijn vader was de vermaarde hoofdingenieur van de Rijks Telegraaf, die bij zijn afscheid uit den dienst, wegens ziekte, door Thorbecke betiteld werd als „de stichter van het Telegraafwezen in Nederland". Zijn moeder, lid van een zee-officiers familie, was de gelukkige opvoedster van dezen intelligenten zoon, op wiens dankbaarheid zij terecht trotsch was. Na het aftreden van den vader uit zijn belangrijke functie kwam de familie naar Wijk bij Duurstede, om na vaders dood en die van de eenige dochter, terwille van de opvoeding der drie jongens in Utrecht te gaan wonen. Al vroeg toonde Willem een merkwaardig teekentalent, dat zich onder leiding van zijn leermeesters D. van Lokhorst en Jhr. E. van Heemskerk van Beest ontwikkelde, aangemoedigd door zijn besten vriend en studiegenoot, den vroeggestorven A. C. A. Ridder van Rappard. Dit talent was aanleiding dat hoewel Wenckebach later onder den invloed van de Haagsche school tot het schilderen werd aangetrokken, hij ook als illustrator optrad en zich als zoodanig naam maakte met zijn „In de Muizenwereld" en „Notenkraker en Muizenkoning", en later, toen hij de leiding over de grafische inrichting bij Roeloffzen en Hübner reeds op zich had genomen, met de teekeningen van oud-Amsterdam voor het Nieuws van den Dag en met de illustraties van bloem en plant voor de firma Verkade en met die van vele boeken. Doch zijn hart bleef uitgaan naar het schilderen in de natuur. Elken vrijen dag en elke vacantie werd daar aan geoefend. Zoo werkte hij in Drente en aan Cremer's (kleine) Revierke, de Linge, maar Kennemerland, waar hij — te Santpoort — sedert jaren woont, trok hem het meest. En als gevolg daarvan het verwante Texel van welks natuurschoon Wenckebach's schilderijen zooveel monumenten worden.

Lammert, de dagdief. In: Nederlandsche volkskund:, Gelderland, bloemlezing 1931, p. 44-49:

ien ermoei! Vort, vort, m'n huus en m'n dienst uut!" En — als zij hem vat bij de arm, dan dringt ze hem voort en verder naar 't venster, en Trieneke roept wel: „Och, moeder, bedoar toch!" — En Lammert, hij trilt wel: „Vrouw Willems, ik smêk oe!" Moar: „Vort! vort met den luizak! Allo, de been' over 't roam — da's niks, stoot oe kop moar — oe loon za'k wel sturen; geen voet op et erf meer!"

1827—1880.

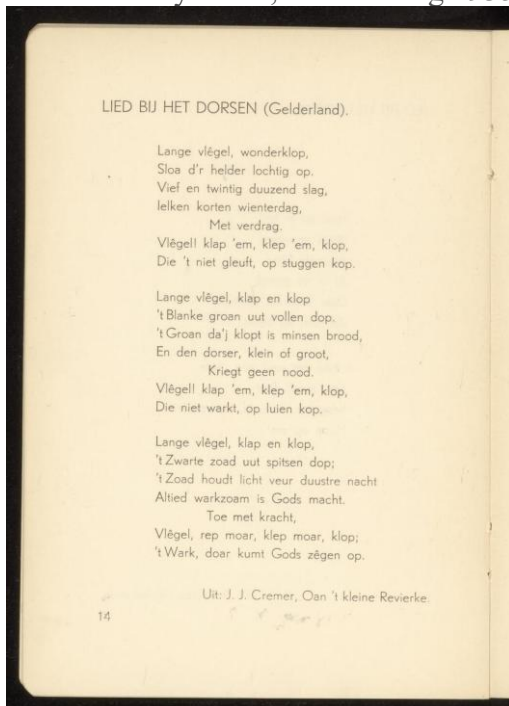
Uit: Oan 't kleine revierke.

J. J. CREMER.

Twentsch dagblad Tubantia, 21 maart 1934:

Een vriendelijk en ontroerend schilder van de natuur, van de lentednatuur in de Betuwe vooral, was Cremer, die omstreeks 1850 zijn Betuwsche en Overbetuwsche novellen schrijft, temidden van het gewest, waar hij ook als schilder zijn inspiratie zocht. Wie kent niet zijn „Oan 't kleine revierke”, de schets van de Linge en het land er om heen? „Ge kunt er krek van zeggen wa’j wilt, moar toch, toch is ’t ’en oarig dingske. Zoo zuutjes heer slemiert ie moar vort, krek as ’n oal op ’t dreuge, en, as ie proaten kos, jong mins! wat zou ie oe veul van de Bêtuw vertellen. Ioe as ie zoo stillekes waart

Klinkende rhythmten, bloemlezing 1935:

Buiten, 12 oktober 1935:

„Oan 't kleine revierke”

DE vorige generatie kende Cremer's novellen, die vertelden van het Betuwsche volksleven, van de poëzie, maar ook van den harten strijd om het dagelijksch brood, van diepgeworteld geloof, maar ook van ver-gaand bijgeloof. Ze droegen veel bij tot het bekendheid geven aan deze mooie landstreek, maar toch, bekend genoeg is dit schilderachtig plekje grond nog lang niet. — Ja, in het vroege voorjaar, dan komen van heinde en ver de enkelen en de massa om de groote bruidsbouquet te aanschouwen, om te genieten van de succuwitte en rose pracht der bloeiende vruchtboomen. — Ook komen vele vreemdelingen in de periode daarna, wanneer de warmgestoofde, sappige kersen in overweldigende hoeveelheden dieproodglanzend lokken tusschen het groen der bladeren; de paar weken, waarin de boomgaarden van het eerste ochtendkrieken af tot na zonsondergang vol leven en beweging gehouden worden met ratels, ketelmuziek, schoten-met-los-kruit¹⁾, afgewisseld door de meest onmenselijke geluiden, die een mensche-lijke keel maar kan voortbrengen en met den ken-nelijken opzet spreken en andere op de malsche vrucht beluste vogels in hun vernielende snoepzucht te verschrikken en op de vlucht te jagen. ☼ Maar wanneer hier en daar een bruin blad tusschen de groene zich vertoont als voorbode van den nade-renden herfst, wanneer elders de heide bloeit, een groote schare vacatiegangers de tjokvolle badplaat-sen bevolkt of verkoeling zoekt aan de blauwe meren in de hergen, dan is het land van „het kleine re-vierke” niet bezocht en tóch zoo mooi! Dan hangt in de bijkans nazomersch-warme dagen met de licht-nevelige, met herfstdraden getooide ochtenden — die zulke prachtige verschietten geven — een welda-

1) De laatste paar jaren uit een oogpunt van bezuiniging al in vele boomgaarden door een bes-systeem vervangen.

BUITEN

12 OCTOBER 1935

492

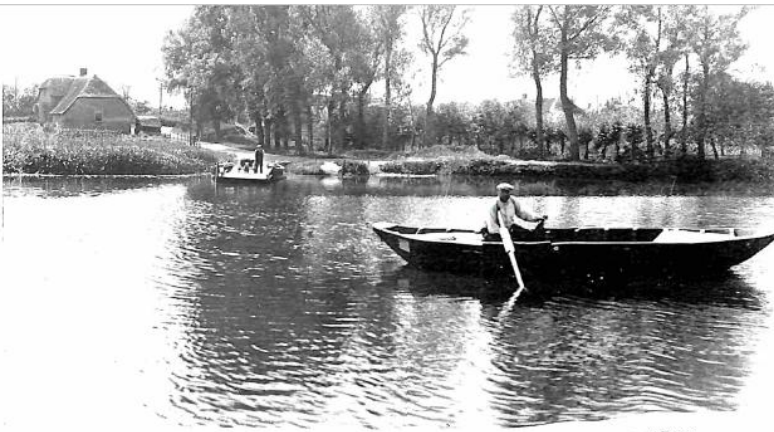
dige rust over de velden met de volle gouden koren-aren en paarse klaver, over de weiden waar het vee droomerig kauwend de schaduw zoekt en in de boomgaarden, waar de zware takken met de weldra rijpe appels en peren gestut moeten worden . . . ☼ Op zoo'n warmen, zonnigen middag stappen we recht aan op den zilverig glinsterenden stroom, de Linge, hier en daar aan het oog onttrokken door het recht-opstaande riet en het dichte griendhout. „De boas is in het Gemier”, vertelt de vrouw van den schuitjes-verhuurder, ons verwijzende naar het kleine boom-gaardje met dien wonderlijken naam aan den walle-kant. Inderdaad vinden we daar den baas druk bezig zijn volle pruimeboomen te schudden, daarbij ijverig geholpen door zijn vijftjarig Keeske, dien Hieronymus van Alphen om 's jongskes duidelijk zichtbare liefde voor de goudgele, sappige vrucht, zeker „Jantje” genoemd zou hebben . . . ! ☼ De „Karper” ligt ge-reed, een beetje log — een Am-sterdammer noemt dat een niere-

van kleuren, nu de bloemenpracht op haar schoonst is. „Wat een prachtige dahlia's”, bewonderen we een paar bijzonder mooie exemplaren en de oude boer, die zijn grasveldje er omheen aan het maaien is, houdt even op, schuift zijn pruim tabak naar de andere zijde en zegt dan bedachtzaam: „Joa, die blümkes, da's om zoo te zeggen de liefhebberij van moederdevrouw, die is doar meroakels brieschend op”. ☼ We komen nu langs de suikerfabriek, waar de kraan de kalksteen uit het schip lost, de voorbe-reidende werkzaamheden voor de aanstaande cam-pagne! Maar mooier dan de fabrieksschoorsteen is toch het gindsche kerktorentje tegen den donkeren achtergrond van het bosch van Mariënwaard. Nog vele schilderachtige bochten liggen vóór ons, maar als in de verte de Trichtsche torenklok vier uur slaat, besluiten we den steven te wenden. Als de „Karper” weer op zijn plaats is aangelegd en de

verdere te-rugtocht te voet aan-vangt, biedt de baas ons met gulle

noemt dat een piere-megoggel — maar in zijn breedte erg betrouwbaar! Heerlijk koel is het op het water en haast windstil. De heele natuur schijnt haar siësta te houden. Zacht plassen de rietmen in het even opspattende

„OAN 'T KLEINE REVIERKE" DE LINGE BIJ HET ENSPIJKSCHE VEER

water, terwijl de dollen regelmatig meeknoersen. Overigens wordt de weldoende stilte slechts verbroken door het kort-snijdend geluid van een zeis, die ergens, vèr-weg, gescherpt wordt en een hond op een hofstede, die zijn waakzaamheid toont. Haast bewegingloos drijven de waterlelies op haar groote bladeren en ook wij laten ons stroom-mee telkens eens drijven, alleen in de vele bochten even het roer hanteerend. Langs de oevers, half verscholen in het riet, bloeien de purperen toortsen, de kruizemunt, het pijlkruid en de waterviolier. Een koe staat ons, herkauwend, met groote lodderoogen aan te staren, te loom haast om de vliegen af te slaan, die, ongevoelig voor de warmte, volharden in haar aanvallen. Een paar kieviten huppelen snel achter elkaar door het weiland, telkens benauwd piepend. Is het een verschil van meening of een gezellig praatje? Even is „stuurmanskunst" noodig om de boot met een breede bocht om een jeugdig visschertje te zwenken. „Bijten ze nogal?" „Nee", knikt hij mismoe-dig. „oaltemoal spul voor de kat". In het water schieten de stekeltjes en voortjes lustig rond en bij het zien van al dat kleingoed begrijpen we die klacht. De tuintjes aan den wallekant gelijken één symphonie

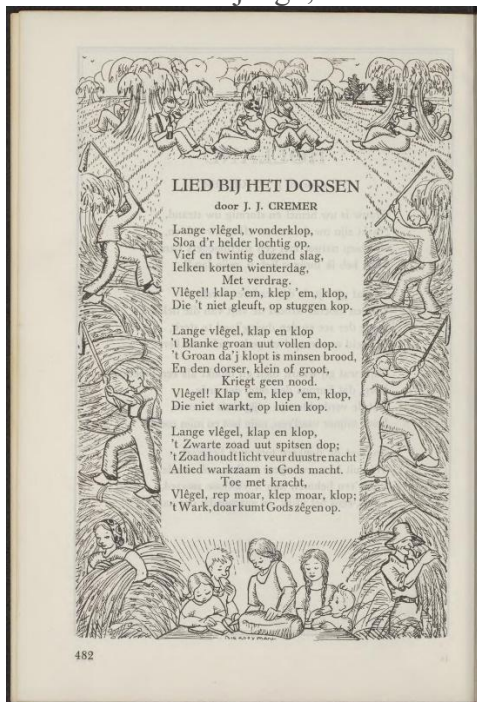
met gulle vrijgevigheid een zak pruimen „voor onderweg!"
S. G. S.

Buiten gevecht

(Slot van
bladz. 483.)

„W AAROM rijdt u niet?" vraagt de oudste pikeur, als hij me dag in dag uit in den stal ziet rondloopen „in civiel". Ik haal de schouders op. „Och . . ." het zegt me niets. Een enkele maal ga ik mee met kennissen, om geen spelbrekster te zijn. Maar het is niet het ware. Een oogenblik kan je met geweld van je afzetten, wat je telkens weer bekruipt, vergeten doe je niet, waarom je nu dit paard rijdt en morgen dat. Tot eindelijk het verlossende woord gesproken wordt: „Nu hebben we het ergste gehad, nu zal hij gauwer beter zijn". „En reken er dan maar op", zegt de pikeur, als hij den dokter over de plaats heeft zien weg gaan. „reken er op, dat we dan een paar gezellige dagen met hem zullen beleven. Aan het werk zetten kan je hem niet dadelijk, want hij mag dat been nog niet inspannen. Hij zit goed in het voer, heeft — hoeveel weken nu al? — geen stap beweging gehad, hij zal zoo jolig zijn als een jonge geit. Nou, dat is dan weer eens anders dan gewoon. Ik zou maar een fleschje gluton koopen. Of nee, meubelmakerslijm is beter. Om op het zadel te smeren, weet u". Nu kan ik weer lachen.

Het boek voor de jeugd, 1937:

Schrijvers en dichter, bloemlezing 1939:

J. J. Cremer
(1827—1880)

OAN 'T KLEINE REVIERKE

A'j nooit van de Linge ien de Bêtuw geheard hadt, dan zou'j op 't heele ding geen arg hebben, zoo'n onneuzel schoap van 'en ding as 't is. Meister ien 't school leert oan de kienders, dat 'et 'en rivier is, die van 't Oost naar 't West krek midden deur de Bêtuw geet; moar — as nou de Linge 'en revier is, wat motten dan de Rien en de Woal wel wêzen, die de heele Bêtuw ien d'r erms houwen, wat blief!

W.L.M.E. van Leeuwen in het Critisch bulletin, 1939:

Cremer en Anne de Vries.

Anne de Vries, 'Hilde'

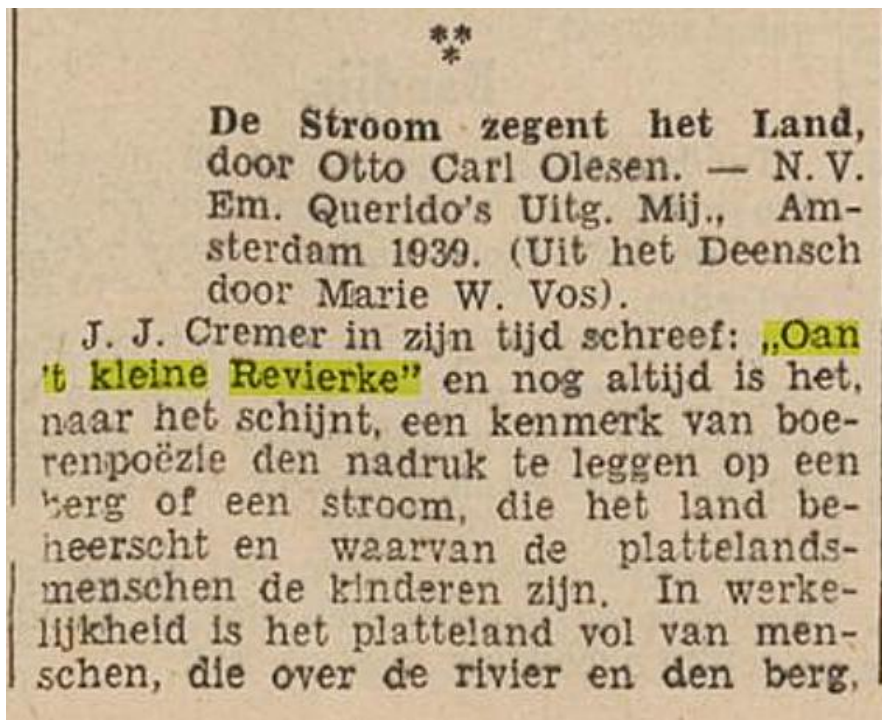
G.F. Callenbach, Nijkerk; f2.15, f2.90

Na het enkele jaren geleden verschenen 'Bartje' biedt Anne de Vries ons nu een tweede roman aan, welke hij naar de hoofdpersoon 'Hilde' heeft genoemd. Het eerstgenoemde boek heeft zeer veel succes gehad: het verscheen in 8 talen en van de Nederlandsche uitgave werden alleen al 60.000 exemplaren verkocht. Ik vermoed, dat 'Hilde' ook wel een succes zal worden, al zal men er niet zóó op aanvliegen als op 'Bartje', aangezien men in Nederland nu eenmaal verzot is op boeken over kinderen. Toch is 'Hilde' stellig even zuiver als het eerder verschenen werk van dezen schrijver. Het heeft dezelfde kwaliteiten: warmte en eenvoud. Met liefde vertelt De Vries van zijn Drentsche mensen; de eerlijkheid van zijn toon waarborgt natuurlijk niet de juistheid van zijn kijk op deze personen, maar wel de zuivere intentie van zijn arbeid. Aangezien het wel als stellig mag worden aangenomen, dat De Vries, die tusschen deze bevolking leeft en ze uit hoofde van zijn functie van nabij leert kennen, meer van deze mensen afweet dan vrijwel ieder criticus, heeft het weinig zin er met den auteur over te gaan vechten, of iemand als Hilde niet wat wijs en verfijnd is voorgesteld. Het zal steeds een onoplosbaar probleem blijven of een bevolkingsgroep door een auteur naar waarheid geteekend is. Men denke aan Cremer en zijn kijk op de Betuwsche boeren; al spoedig hebben critici uitgemaakt, dat Cremer een stadskiik had op de landbewoners en dat hij er

aanvliegen als op 'Bartje', aangezien men in Nederland nu eenmaal verzot is op boeken over kinderen. Toch is 'Hilde' stellig even zuiver als het eerder verschenen werk van dezen schrijver. Het heeft dezelfde kwaliteiten: warmte en eenvoud. Met liefde vertelt De Vries van zijn Drentsche mensen; de eerlijkheid van zijn toon waarborgt natuurlijk niet de juistheid van zijn kijk op deze personen, maar wel de zuivere intentie van zijn arbeid. Aangezien het wel als stellig mag worden aangenomen, dat De Vries, die tusschen deze bevolking leeft en ze uit hoofde van zijn functie van nabij leert kennen, meer van deze mensen afweet dan vrijwel ieder criticus, heeft het weinig zin er met den auteur over te gaan vechten, of iemand als Hilde niet wat wijs en verfijnd is voorgesteld. Het zal steeds een onoplosbaar probleem blijven of een bevolkingsgroep door een auteur naar waarheid geteekend is. Men denke aan Cremer en zijn kijk op de Betuwsche boeren; al spoedig hebben critici uitgemaakt, dat Cremer een stadskijk had op de landbewoners en dat hij er een idylle van maakte, welke hij scherp stelde tegenover de 'verdorven en gierige' stadsbewoners. Wie zal uitmaken, wat de waarheid is? Cremer heeft tusschen de Betuwnaars geleefd en kende ze stellig even goed als zijn beoordeelaars. Zoo gaat het ook met De Vries. En ik noem niet toevallig Cremer; immers als men 'Bartje' of 'Hilde' leest denkt men telkens aan hem. Ook De Vries laat een 'stemmetje van binnen' in iemand meepraten; ook De Vries geeft een algemeene levenswijsheid ten beste, wanneer de situatie van zijn personen daartoe aanleiding geeft. En zijn Hilde, 'de mooie, blonde Hilde van Hilbert en Femmechien' zou weggelopen kunnen zijn uit Cremers 'Aon 't

kleine **revierke**'. Natuurlijk, De Vries leeft in 1939 en Cremer schreef een 80 jaar geleden; dat dus het eerste hoofdstuk van 'Hilde' een filmische indruk maakt, een zeer sterk beeld-effect geeft, iets wat men bij Cremer niet aantreft, verwondert niemand. Maar anderzijds vindt men bij De Vries en Cremer beiden b.v. een gebruik maken van symboliek, in de natuur welke de personen omringt, welke niet zoo zeer nogal gemakkelijk, als wel zeer doorzichtig genoemd mag worden. Men lette b.v. op het motief van de appelboom, met zijn 'jonge mollige vruchtjes' in het eerste hoofdstuk, en de herhaling en doorwerking daarvan later. De Vries is hier even open als Cremer; op de tiende regel van de eerste bladzijde weet men al wat er aan de hand is. Het is verre van mij, dit als een verwijt te zeggen: ik meen alleen dat het De Vries karakteriseert. En ik vind zijn werk dan ook zeer goed geslaagd, ben bereid het volledig te erkennen, mits men mij wil toegeven, dat men dan ook Cremer erkennen moet... waartegen ik persoonlijk geen enkel bezwaar heb. Trouwens: dat men Cremer nog noemt na driekwart eeuw is lof genoeg; misschien is men na zooveel jaren De Vries wel vergeten, wat echter jammer zou zijn.

De Indische courant, 30 januari 1940:

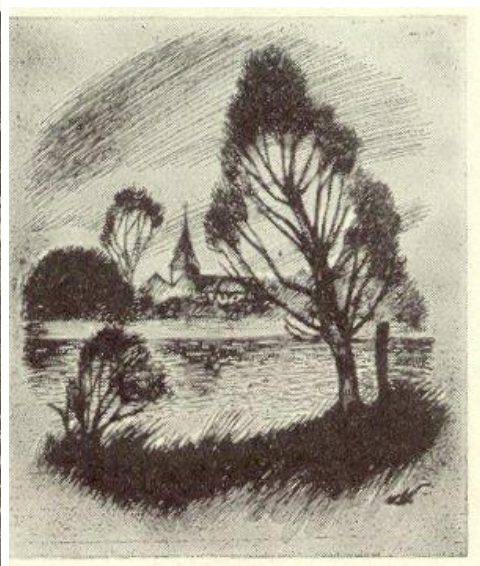
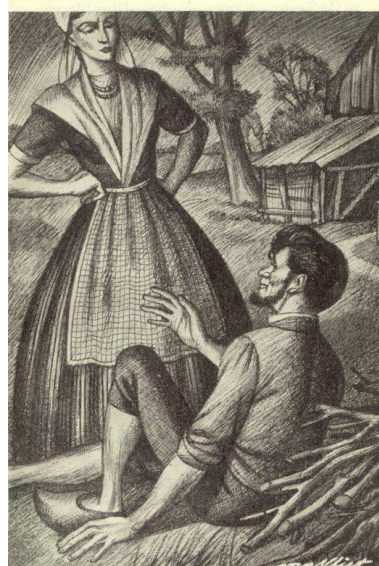
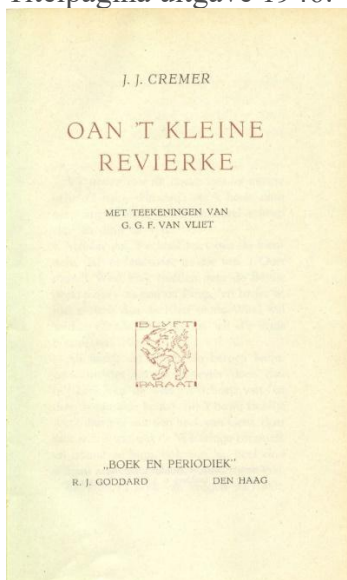

Brinkman, 1948. Betreft echter uitgave uit 1946.:

Cremer, J. J. : Oan 't kleine revierke. Met
teek. van G. G. F. van Vliet. 's-Gravenh.,
Boek en Periodiek. 1948. 19^s × 11^s. 111 blz.
[De onvergankelijken. No. 3]. Geb. fl. 2.25.

Zie ook Heide, L. van der.

Titelpagina uitgave 1946:

J. Mathijs Acket – Stijlstudie en Stijloefening. 1960:

Door de kennis van het verschijnsel der volksetymologie wordt het lezen van stukken in dialect veel aardiger voor ons.

Door het begrip van de zaak zullen we bij menig woord glimlachen om de naïveteit, waar we anders verwonderd zouden kijken bij iets dat we niet goed begrijpen.

In CREMER'S ' *Oan 't kleine Revierke* ' lezen we bijv.: 't Is krek alsof de peerds al en bietje *kwiespeldurig* worden'. *Wispelturig* of ongeduldig, werd er bedoeld. Men dacht aan *kwispelen*, heen en weer bewegen, en aan *ongedurig*, niet kunnende duren. En we glimlachen en bewonderen het volksvernuft, dat het moeilijke en ongewone woord 'wispelturig' zo aardig wist te vervangen door goed bekende woorden.

In 't zelfde verhaal wordt gezegd, dat Geurtje een *matjedor* was voor haar grootvader. De *matador* is in Spanje de stierendoder; hij is de voornaamste persoon bij het stierengevecht. De boeren kennen dat woord van het kaartspel; dan betekent het: een hoge troef. Geurtje was dus 'n baas', 'n bovenste beste om 't huishouden van grootvader in orde te houden. Maar wat heeft dat met een *matje* te maken? Nu moeten we glimlachen om de naïeve domheid van 't volk, dat nog liever een bekend woord zegt dat in het verband

NRC, 13 juni 1980:

Martin Reints – T liedje van Triene. In Trouw, 26 augustus 2000:

't Liedje van Triene

Acht auteurs geven deze zomer antwoord op de volgende belangwekkende vragen: Zo plotseling, wie had dat gedacht? Wat zeg ik tegen de kapper als hij vraagt: Hoe wilt u het? Is het strijken van een overhemd een kunst? Wat is het verschil tussen juli en augustus? Sandalen? Dat wordt lastig. Wat deed ik op 16 mei 1973? Hoe koop ik een hoed? Wat weet de rivier hiervan en wat de boom?

Martin Reints 26 augustus 2000, 00:00

A'j nooit van de Linge in de Betuw geheurd hadt, dan zou'j op 't heele ding geen arg hebben, zoo'n onneuzel schoap van `en ding as 't is.

Zo opende ooit een van de allerpopulairste schrijvers die Nederland heeft gekend een van zijn allerpopulairste verhalen. A'j nooit van `em geheurd hebt: de verteller is Jacob Jan Cremer. Hij leefde van 1827 tot 1880 en hij verwierf mateloze roem met zijn Betuwsche en zijn Overbetuwsche novellen. Cremer schreef de twee bundels dorpsvertellingen tussen 1852 en 1877. Het bekendst werd het verhaal

Trouw

Kriekske in 's- Gravenhage.

Een zo vergeten schrijver, die zulke roem heeft gekend. Zijn roem had hij te danken aan drie dingen. In de eerste plaats het onderwerp van

plattelandsmensen, zoals Conscience dat in Vlaanderen deed. De spanning van de verhalen ontstaat steeds doordat een van de personages in één opzicht niet deugt. Hij is bijvoorbeeld lui, of gierig, of vraatzuchtig. Zulke onvolmaaktheid leidt stevast tot een kleine ramp die de landelijke vrede verstoort. Dat biedt de verteller de kans die landelijke vrede breed uit te meten, en er tegelijk een onweerspreekbare moraal in te stoppen.

In de tweede plaats was Cremer geliefd omdat hij de landelijkheid dichtbij wist te brengen met een zelfbedacht dialect. Had hij echt geprobeerd de uitspraak en de uitdrukkingen van zijn favoriete Nederlanders te noteren, dan was zijn werk misschien wel onleesbaar geweest. Dat eigen, Betuwiserende dialect strooide hij als afwisseling door zijn verhalen heen. A'j nou denkt dat'ie allinnig 't dialect gebruikte as de minsen oan 't proaten woaren – dan ha'j 't mis. Het was gewoon: nu een stukje dialect, dan weer een stukje Algemeen Beschaafd. Zoals hij ook de ene alinea in de verleden tijd schreef, en in de volgende zonder aanleiding overstapt op de tegenwoordige tijd.

De derde bron van zijn roem was zijn voordrachtskunst. Want Cremer las voor in zaaltjes door het hele land. Dat moet hij zo goed hebben gedaan dat hij er honoraria voor kon bedingen waar in onze tijd nog menig schrijver wel een avondje voor zou komen – en ik bedoel dan: zonder inflatiecorrectie. Cremer gaf ieder personage zijn eigen stem. Hij fluisterde en hij bulderde. Als er in zijn verhaal een lied werd gezongen dan zong hij ook echt. En was dat toevallig een slaaplied, dan wiegde hij in zijn armen een denkbeeldige zuigeling, met een tederheid die het publiek de ogen vochtig maakte. Het was lang voor de televisie – 'The bold and the beautiful' en 'As the world turns' moesten nog worden uitgevonden.

Meister ien't school leert oan de kienders, dat 'et 'en revier is, die van 't Oost noar 't West krek midden deur de Betuw geet; moar – as nou de Linge 'en revier is, wat motten dan de Rien en de Woal wel wezen die de heele Betuw ien d'r erms houwen, wat blief!

A'j meint dat ie van de bargaen komt, zooas meester zeit dat de revier' doen, dan bi'j krek van de wies; 't schoap van 'en ding is van lege komaf. Bij 't ouwe kastelje Doorenborg of uut den hoek van Gend, doar mot ie zoowat uit de Weterings kommen, en nuumt ze hum, ook nog 'en heel eind wiejer, niks meer as de Weteringse wal.

Ik schrijf hier de eerste alinea's over van 'Oan 't kleine Revierke', een Overbetuwsche novelle uit 1865. De industriële revolutie was op gang gekomen. Zojuist had een liberaal kabinet de in- en uitvoerrechten opgeheven, de zeevisserij was vrijgegeven, de overheidsbemoeienis met de textiel werd langzamerhand stopgezet, de bakkers mochten zelf gaan bepalen hoe duur ze hun brood verkochten en de rentevoet kwam vrij. Vijf jaar eerder was de Max Havelaar van Multatuli verschenen, twee jaar later zou HaverSchmidt de Snikken en Grimlachjes van Piet Paaltjens publiceren.

Ge kunt er krek van zeggen wa'j wilt, vervolgt Cremer zijn schets van de Linge, moar toch, toch is 't 'en oarig dingske. Zoo zuutjes heer slemiert ie moar vort, krek as 'en oal op 't dreuge, en, as ie proaten kos, jong mins! wat zou ie oe veul van de Betuw vertellen. Het kleine riviértje. Het stelt haast niets voor, zeker niet als je het vergelijkt met de Waal en de Rijn, maar toch! Als het riviértje eens praten kon!

En dan gebeurt het wonder. Want – a'j goed luustert – begint het riviértje bij Cremer te spreken. Joa, as ie zoo stillekes vortkruupt, en kabbelt en knabbelt oan zien boord, dan smuuspelt ie toch zuutjes tegen 't lies dat hum groet, en fluustert ie heel wat oarigs. Het riviértje vindt het wel mooi, dat land waar het doorheen kronkelt. De vette klei, de haver, het koolzaad, de fleurige hofsteden, de sterke paarden – en de mansluu wat zin ze kloek; joa kloek, a'j moar ziet hoe ze gunder met vierspan de zwoare klei oan 't houwen zin, krek asof 't deur de botter goeng. En van de mansluu komt de Linge vanzelf te spreken over de vrouwluu: knap slag van vrouwvolk! En de dernjes ...? Ja, over de deernen is de Linge wel zeer te spreken! Want die komen dagelijks met hun hoofd boven het water staan om te vragen hoe ze eruitzien, en het

En hier plaatst Cremer de aanvang van het drama: 't is te begriepen dat ie niet altied gern ziet wat er umgeet ien de Betuw. Of 't niet al arg genoeg is, dat ie – aan gundsens kant van 't brugske woarover de landweg geet '-ien kalmen vloed dat lillike huuske spiegelen mot. `In den reizenden man', is er uutgehangen, moar, as ie wilt weten wat toal oe die reizende man soms kan proaten, dan mo'j ien den oavend, heel loat, moar is luustere kommen.

Maar vanmorgen hoort de Linge niks lelijks, want de herberg is nog niet open. Hij stroomt vriendelijk voort, langs het Putterserf, waar Triene iedere ochtend op een plankiertje aan zijn oever de roomtesten boent: 't blozendste kopke dat ie weerkoatste is 't kopke van Triene, en 't helderste liedje dat ie ooit heurde is 't liedje van Triene. En in het voortstromen fluistert de Linge haar een goedemorgen toe.

Kom daar nog eens om in onze tijd! Een rivier die het erg vindt dat hij een herberg moet spiegelen, en die geniet als hij een boerenmeid ziet die zijn water gebruikt om de emmers mee te boenen.

Eigenlijk gaat 'Oan 't kleine Revierke' over een luie boerenknecht – een thema waarop ook in de zeepseries van onze tijd nog steeds wordt gevarieerd. Gebrek aan vlijt leidt tot moeilijkheden – daar wordt al eeuwenlang entertainment van gemaakt. Het is niet het gegeven dat 'Oan 't kleine Revierke' het overpeinzen waard maakt. Het gaat me hier om de manier waarop het decor wordt neergezet in deze wonderlijke openingsscène. Zo oubollig als de tekst ook is, hij boeit me. En ik vraag me al jaren af waar hem dat precies in zit.

Zo'n landschap, gezien en becommentarieerd door een rivier. De Linge, 96 kilometer bochtig water met een verval van 11 meter – je kunt het je in ons platte land niet eens voorstellen. Die nog altijd prachtige rivier, belangrijk recreatiewater in onze tijd, wordt hier opgevoerd als een klassieke stroomgod. Maar een stroomgod zo goedmoedig als alleen in de Nederlandse negentiende eeuw kon worden bedacht. En dan geplaatst in iets wat herinnert aan de middeleeuwse Natureingang en

Twee jaar eerder, in 1863, had Jacob Cremer zijn populariteit aangewend om de aandacht te vestigen op misstanden in de Leidse wolfabrieken. Zijn verhaal 'Fabriekskinderen' ('een bede, doch niet om geld') was de aanzet tot het verbod op kinderarbeid, dat sinds 1874 geldt. 'Fabriekskinderen' behoort daarmee tot de weinige Nederlandse literatuur die invloed heeft gehad op het maatschappelijk bestel. En ook dit bewogen verhaal verbaast met overvloed van zinnen als 'Zie, een steenen vinger, hoog zich verheffend boven de daken, hij wenkt uit de verte'. Een fabrieksschoorsteen, voorgesteld als een steenen vinger die de kinderen 's ochtends maant dat ze op moeten schieten! Het is net zo vreemd in onze ogen als een rivier die moppert over de herberg waar hij langs stroomt.

Wat is dit toch voor verschijnsel? Je komt het niet alleen bij Cremer tegen, en niet alleen in zijn tijd. Het is ook niet per se oubollig. Neem de recitatieven en de aria's van Bachs Cantate 206 uit 1734:

Schleicht, spielende Wellen. Hier zijn achtereenvolgens de Weichsel, de Elbe, de Donau en de Pleisse aan het woord. Vier rivieren die de lof zingen van August III: een bas, een tenor, een alt en een sopraan. Maar ook Bordewijks 'Knorrende beesten' staat in deze traditie, met zijn als dieren voorgestelde automobielen. De ultrakorte 'roman van een parkeerseizoen' uit 1933 staat vol passages als: 'In een rustige kudde stonden zij naast elkaar. Zij sloten de kleine parkeerogen. Zij sliepen, gelijk de kleine beesten.' En uit onze eigen tijd stamt de 'Ballade over de voetpaden in Vastmanland' van Lars Gustafsson. In deze ballade hebben de oude voetpaden een wil en een geheugen:

(...) Jij loopt naar het oosten, het kompas wijst halsstarrig naar het oosten, / het voetpad volgt trouw het kompas, als een streep, / alles is in orde, dan buigt het pad naar het noorden. / In het noorden is niets. Wat wil het pad nu? / Al snel komen we bij een reusachtig moeras, en het pad wist dat. / Het voert ons eromheen, met de zekerheid van iemand / die het vaker heeft meegemaakt. Het weet waar het moeras ligt, / het weet waar de berg al te steil wordt, het weet / wat degene

gaat. Het heeft dat alles / zovele keren eerder gedaan. Dat nu juist betekent het / een voetpad te zijn. Dat het eerder is gedaan. (...)

(vertaling J. Bernlef)

Ik denk dat dit soort metaforiek, deze vergaande vorm van personificatie, een uitloper is van het animisme. 'Animisme' werd als begrip in de godsdienstwetenschap ingevoerd in 1867. Dat is twee jaar nadat Cremer 'Oan 't kleine Revierke' schreef – een bijgelovige zou roepen: dat kan geen toeval zijn.

Bomen, bergen, rivieren en zeeën zijn volgens de primitief genoemde visie beziel. `Wat nu een mensch, een boom, een rivier doet, doet zijn ziel in hem' lees ik in een oude encyclopedie. Het is een kijk op de dingen waar wij ons ver van verwijderd voelen. Maar hoe primitief is dit denken eigenlijk?

Ons vallen de sprekende rivieren van Bach en Cremer en de knorrende automobielen van Bordewijk op. Maar ons dagelijkse taalgebruik is van dit animisme doortrokken. In lelijke gemeenplaatsen als `dat vraagt een nadere uitleg' en `als dit artikel één ding wil benadrukken, ...' Maar ook in simpele opmerkingen als `we hebben gunstige wind', `het wil vandaag niet lukken', `het belooft een mooi feest te worden' en `de onderhandelingen zijn vastgelopen'. Je hoeft er maar even bij stil te staan, en je bent weer als een kind dat – terecht – denkt: kan dat? Kan wind gunstig zijn? Kan iets willen lukken?

En als hier inderdaad een restant van animisme in schuilt, wat is er dan niet-animistisch aan om bijvoorbeeld te zeggen `De wind staat goed', `het lukt vandaag niet', `het wordt een mooi feest'? Schuilt er ook geen rest van animisme in: `Zulke onvolmaaktheid leidt stevast tot een kleine ramp'? En in: `Dat biedt de verteller de kans die landelijke vrede breed uit te meten'? En in: `De industriële revolutie was op gang gekomen?'

Telefoonboek Culemborg-Tiel, 2001-2002:

Aon 't kleine revierke

*A'j nooit van de Linge ien de Betuw geheard hadt,
Dan zou'j op 't heele ding geen arg hebben, zoo'n
Onneuzel schoap van 'en ding as 't is.*

*Meister ien 't school leer oan de kienders, dat 'et
'en rivier is die van 't Oost noar 't West krek
midden deur de Betuw geet; moar 'as nou de
Linge'en rivier is, wat motten dan de Rien en de
Waal wel wezen die de hele Betuw ien d'r erms
houwen, wat blief!*

*A'j meint dat ie van de bargaen kumt, zoo as
meister Zeit dat de rivier' doen, dan bi'j krek van
de wies; 't schoap van 'en ding is van lege komaf.
Bij 't ouwe kastelje Doorenborg of uut den hoek
van Gend, doar mot ie zoo wat uut de Weterings
kommen, en mummt ze hum, ook nog 'en heel
eind wiejer, niks meer as de weteringse wal.*

*Ge kunt er krek van zeggen wa'j wilt, moar toch,
Toch is 't een oarig dingske.*

(Auteur onbekend. Bron: Telefoongids Culemborg/Tiel 2001/2002 Pagina 16)

Boekgeschiedenis België, 2008-2010:

1948 verscheen bij "Boek en periodiek" een mooi geïllustreerde uitgave van "Oan 't kleine revierke" van J.J. Cremer.

Het is bijzonder dat zo vlak na de oorlog een dergelijke uitgave van Cremer verschijnt. Cremer is dan al lang niet meer de goed verkopende schrijver in Nederland.

Toch besluit uitgever R.J. Goddard tot de uitgave van de novelle in de serie De onvergankelijken.

In die serie treffen we o.a. aan: Multatuli - Saidjah en Adinda, E.A. Poe - The murders in the Rue Morgue, E.J. Potgieter - Hoe het weeuwte uit het hof van Holland gevrijd werd,, A.F. Prevost - Manon Lescaut, L. Sterne - Sentimental Journey, R.L. Stevenson - Dr. Jekyll and Mr. Hyde, J. Swift - Gulliver, H. de Balzac - Père Goriot.

Alweer in 2009 schreef Co van der Zwet het artikel "Vals ingeburgerd. Uitgeversmaatschappij Oceanus 1941-1945" in De Boekenwereld, jrg. 25, no. 4, p. 274-92.

Dit artikel gaat over de onmiskenbaar collaboratiegezinde Haagse uitgeversmaatschappij Oceanus, die voor haar oorlogsactiviteiten na de bezetting door de Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels van de lijst van uitgevers werd geschrapt.

De oprichter van het bedrijf, Robert John Goddard (1885-1968), was al in 1924 in Den Haag actief als uitgever onder de naam Uitgeversbureau Boek en Periodiek, een bedrijfje dat alweer snel verdween in de jaren 1930.

Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog begint Goddard opnieuw, ditmaal onder de naam Oceanus, met kapitaal verstrekt door Mundus, een Duits uitgeversconcern dat in diverse bezette landen filialen oprichtte om nazipropaganda te verspreiden. Goddard zou de hele bezetting trouwens strikt aan de ketting liggen van zijn Raad van Commissarissen. Oceanus zou inzetten op non-fictie en fictie, met enkele in het oog springende literaire namen als P.C. Boutens en Lodewijk van Deyssel.

Na de oorlog tekent Goddard beroep aan tegen zijn schorsing als uitgever. En in mei 1946 kan hij wederom van start gaan met zijn oude uitgeversbedrijf Boek en Periodiek.

Het artikel is voortreffelijk gedocumenteerd en dist veel wetenswaardigs op, zoals de vondst dat Goddard onder het impressum Boek en Periodiek in de jaren 1946-50 er zowaar nog in slaagde om titels uit het fonds van Oceanus heruit te geven.

Op de titelpagina van Cremer is als vignet opgenomen de opmerkelijke tekst Blyft paraat. Onder de naam van de uitgeverij staat R.J. Goddard. Behalve de novelle is een korte biografie van Cremer opgenomen.

<https://www.boekgeschiedenis.be/content/kroniek-2008-2010>

Beeldverhaal Oan 't kleine revierke, 2026:

Introductie op [Youtube](#) (2026).

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 28 januari 2026.